

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

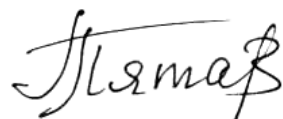
П'ЯТАКОВА ГАЛИНА ПАВЛІВНА

УДК 378.4.091.12.011.3:80(438.439.437.1/2.437.6)(043.3)

**ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАГІСТРІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
В УНІВЕРСИТЕТАХ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Львівському національному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Малафійк Іван Васильович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри педагогіки, освітнього
менеджменту та соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Безлюдна Віта Валеріївна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, завідувач кафедри іноземних
мов;

доктор педагогічних наук, професор
Мукач Наталія Василівна,
Національний університет «Львівська
політехніка», професор кафедри педагогіки та
інноваційної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Тадєєва Марія Іванівна,
Національний університет водного господарства та
природокористування (м. Рівне), професор
кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «30» березня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «26» лютого 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Кришчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування системи вищої освіти України, входження в єдиний світовий освітній простір поставили перед педагогами-науковцями та практиками завдання, виконання яких сприяли б розробленню вітчизняних стратегій професійної підготовки філологів із активним включенням ідей прогресивного досвіду європейських університетів. Важливою умовою євроінтеграції є збереження унікальності української педагогічної науки й практики. У зв'язку з докорінною реформою вищої освіти України та вимогами, які ставить життя до магістрів як випускників вищого кваліфікаційного рівня, виникла необхідність змінити характер діяльності головних суб'єктів освітнього процесу – викладача і студента.

Професійна діяльність магістрів філологічних спеціальностей пов'язана з гуманітарними науками, зі сферою міжмовної комунікації й освіти, з дослідженнями в літературознавчій галузі, а також із процесом формування мовознавчих компетенцій, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності учнів та студентів. У підготовці магістра-філолога важливим моментом є формування компетентностей майбутнього педагога, оскільки випускник із кваліфікацією «філолог» за освітнім рівнем «магістр» (згідно з Класифікатором професій України) належить до профілю професій «Законодавці, вищі державні службовці», «Професіонали», «Фахівці». Отже, для майбутньої діяльності магістру-філологу важливо володіти сформованими професійними компетентностями асистента кафедри, викладача вищої школи, вчителя мови та літератури, керівника (вихователя) закладу освіти, педагога-організатора, організатора позакласної роботи, інспектора з навчальної, виховної, методичної роботи (менеджера в освіті). Філологічна спеціальність – одна із найбільш затребуваних у суспільстві, адже випускник-філолог за своєю кваліфікацією має змогу працювати вчителем мови і літератури, педагогом з дітьми різного віку і дорослими, а також перекладачем. У дослідженні поняття «магістр-філолог» і «магістр філологічних спеціальностей» розглядаємо як співвідношення загального до конкретного. Магістр-філолог – це випускник, який отримує кваліфікацію «фахівець з філології». Для уточнення у дипломі вказують на спеціальність: германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська; українська мова і література; польська мова та ін.

Магістри філологічних спеціальностей нині мають змогу працювати за такими новими спеціальностями: «лінгвістика і міжкультурна комунікація», «літературна критика і редагування», «філологічні основи літературно-творчої роботи», «перекладознавство і практика перекладу», «зв'язки з громадськістю», «документознавство», а також у видавництвах («реклама», «інформаційно-видавнича діяльність» тощо).

Сучасний випускник філологічної галузі повинен на високому рівні володіти двома іноземними мовами за загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, мати сформованими такі компетентності, як-от: комунікабельність, креативність, володіння комунікативними стратегіями, інноваційними

технологіями, вміння ефективно впливати на співрозмовника в процесі діяльності, толерантність, орієнтуватися у культурних традиціях і національних, і носіїв мови, яка є фаховою. Такі вимоги до випускника і висока конкурентоспроможність на ринку праці дають підстави змінювати підготовку магістрів філологічних спеціальностей в університетах України.

З XIV ст. і до сьогодні провідні університети Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини накопили цінний досвід професійної підготовки майбутніх магістрів філології. Зміни у вищій школі, а також і в професійній підготовці магістрів філологічних спеціальностей відбулися з появою Вишеградської групи, яка об'єднала Польщу, Чехію, Угорщину, а згодом і Словаччину. В університетах країн-учасниць розробили стратегії розвитку, ввели нові стандарти та освітні програми підготовки магістрів. В освітньому процесі підготовки магістрів філологічних спеціальностей з формуванням освітнього середовища, зорієнтованого на студента, та введенням компетентнісного підходу, відбулися зміни: активно впроваджують на заняттях інтерактивні методики та інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ), цифрові технології; для формування компетенцій європейця ввели в підготовку філологів дисципліни з економіки, політики, права, соціології, культури європейських країн, що дає змогу проводити дослідження, які пов'язані з європейським регіоном.

Підготовка вчителя-філолога початкової та середньої школи в університетах Чехії, Польщі, Угорщини та Словаччини пов'язана з оновленням цілісної системи підготовки: розробленням нових програм, впровадженням системи кар'єри для вчителів (професійний портфель вчителя, оцінка роботи, освіта), впровадженням ІКТ для підготовки вчителів для навчання цифровим технологіям у школі. Кожен університет країн Вишеградської групи має свої форми організації міжнародної співпраці, що сприяє збільшенню рівня академічної мобільності магістрів філологічних спеціальностей за програмами навчання. В університетах Угорщини та Словаччини активізувалася робота з розроблення вимог для зарахування кредитів дисциплін та освітніх програм для студентів, які навчаються за програмами обміну, як головної вимоги Болонської системи.

Багаторічна історія розвитку вищої освіти країн Вишеградської групи доводить, що в процесі спільного зростання університетів Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини кожна країна змогла зберегти національну освіту, свої етнічні традиції.

Актуальність проблеми дослідження підкріплюють нормативно-правові документи: Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті (2002), Конвенція ЮНЕСКО (2003), Болонська декларація (1999), Концепція організації підготовки магістрів в Україні за спеціальностями та освітніми програмами (2010), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), Національна стратегія розвитку освіти України до 2021 рр. (2013), Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014), закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) та ін. У цих документах визначено головні вимоги до підготовки магістрів в університетах Євросоюзу та України та окреслено перспективи розвитку професійної підготовки

магістрів філологічних спеціальностей.

У дослідженнях вітчизняних і закордонних науковців підготовка магістрів та фахівців філологічної галузі до професійної діяльності в університетах країн Європи розглянута в різних аспектах, як-от: методологічні основи сучасної філософії освіти та проблеми вищої освіти в процесі Болонської реформи (А. Алексюк, О. Вишневський, С. Вітвицька, Г. Дмитренко, В. Журавський, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, Т. Кашманова, О. Мещанінов, С. Мудра, Є. Рябенко та ін.); системний підхід в освіті (В. Бахрушин, В. Беспалько, Ю. Бех, В. Воронкова, О. Горбань, Н. Кузьміна, О. Кустовська, Я. Мамонтов, І. Малафіїк, О. Постол, О. Соснін, Н. Шаталова та ін.); історія становлення Вишеградської групи як спільноти, а також співробітництва України з країнами Вишеградської групи (Д. Мороз, Г. Максак, Є. Кіш, О. Соскін, І. Артьомов, С. Зуб, Т. Жуковська, І. Ільчук, С. Іщик, О. Коваленко, Р. Корсак, А. Круглашов, А. Матвійчук, С. Мітряєв, І. Мудрієвська, О. Обухов, Ю. Пачос, В. Пулішов, Ж. Тоценко, Т. Стражай, Л. Стрільчук, А. Тернавська, Я. Турчин, Л. Чекаленко та ін.); проблеми модернізації педагогічної освіти в країнах Вишеградської групи (О. Антоненко (Чехія); С. Деркач, Т. Кристопчук (Польща); Є. Боркач, К. Годлевська, І. Козубовська, М. Леврінц (Угорщина); Т. Ключкович, Н. Шумейко (Словаччина); Л. Годунко, Ю. Павлович, М. Поп'юк (Вишеградська група); особливості підготовки вчителів у країнах Європейського Союзу (Ю. Клименко, Ю. Короткова (Греція), Т. Кристопчук, О. Кузнецова, Н. Мукач, О. Локшина, Н. Лавриченко, О. Огієнко (скандинавські країни), О. Першукова, Г. Поберезька, Л. Пуховська, І. П'янковська, М. Тадеєва); компаративні дослідження з професійної підготовки магістрів (О. Биндас (Австрія), С. Вітвицька, Н. Гез, М. Довгополова, Я. Згуровський, Е. Зеєр, М. Князян, В. Люлька, С. Ніколаєва, Т. Толкова (США), І. Соколова); особливості впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти (Ю. Бойчук, І. Зимня, О. Пехота, О. Пометун, В. Полішук, Л. Романишина, І. Черезова, Ю. Яценко та ін.); технологічний підхід до професійної діяльності майбутніх вчителів (І. Дичківська, О. Дубасенюк, О. Дуплійчук, Т. Кашманова, І. Костікова, Н. Ничкало, А. Нісімчук, О. Олексюк, О. Падалка, Ю. Пелех, О. Пехота, О. Пісоцька, К. Поселецька, Л. Пироженко, Т. Равчина, Ю. Романенко, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Смолюк, О. Шпак, О. Янкович та ін.).

Вивчення психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових документів, а також аналіз практичного досвіду професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей дали змогу визначити низку *суперечностей* між:

- соціальною потребою в кваліфікованих фахівцях, здатних до швидкої адаптації на ринку праці та неспроможністю української системи освіти дати належну підготовку через застарілі підходи у навчальному процесі;
- необхідністю оновлення професійної підготовки магістрів-філологів відповідно до стандартів європейської вищої школи та побоюванням у зв'язку з втратою національної ідентичності;
- сучасними вимогами до професійної підготовки магістрів-філологів та відсутністю нових стандартів, програм, нового змісту навчання;

- високими європейськими вимогами до викладання іноземних мов, прийнятими у вищій школі України, та повільними темпами впровадження інноваційних та ІКТ технологій у процес підготовки магістрів філологічних спеціальностей;

- потребою впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку магістрів філологічних спеціальностей та недостатнім науково-методичним забезпеченням його реалізації;

- зростанням вимог до професійних компетентностей як результатів навчання магістрів філологічних спеціальностей та реальним станом їх готовності до виконання професійної діяльності;

- збільшення програм академічної мобільності й грантів на навчання для магістрів як ознаки рівня інтернаціоналізації університетів та браком розроблених додатків до диплому, кредитів й фінансової підтримки навчання, низької якості навчання в університетах, які сприяють залученню магістрів до академічної мобільності.

Недостатня розробленість наукової проблеми та наявність суперечностей у професійній підготовці магістрів філологічних спеціальностей, позитивний досвід розвитку вищої освіти зумовили вибір теми дослідження **«Тенденції професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації узгоджено з планом науково-дослідних робіт факультету педагогічної освіти і кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка як складник наукової теми «Науково-педагогічні та організаційно-дидактичні засади професійного розвитку майбутніх фахівців у системі вищої освіти України: історичні ретроспективи, зарубіжний досвід, інноваційні підходи та технології» (номер державної реєстрації 0118U000607) Львівського національного університету імені Івана Франка.

Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 44/12 від 27.12.2017 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 29.05.2018 р.).

Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу загальних особливостей професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи для визначення головних тенденцій і впровадження ідей прогресивного досвіду у практику вищої освіти України.

Відповідно до теми та мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури з метою виявлення тенденцій професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи.

2. Дослідити історико-теоретичні детермінанти зародження професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей на прикладі країн

Вишеградської групи та визначити наукові підходи до такої підготовки.

3. Визначити шляхи вивчення закордонного досвіду підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей та суть дидактичної підготовки у такому процесі.

4. Виявити особливості та проаналізувати систему дидактичної підготовки майбутніх магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи.

5. Виявити та виокремити з-поміж тенденцій професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи визначальні тенденції для розвитку вищої філологічної освіти України в контексті Європейських процесів.

6. Провести порівняльний аналіз основних положень закордонного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи та виокремити прогресивні його ідеї для підвищення якості підготовки майбутніх магістрів-філологів в університетах України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх магістрів філологічних спеціальностей у вітчизняній та закордонній вищій школі.

Предмет дослідження – система дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи та України.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю концепції є положення про вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини, що потребує цілісного порівняльного аналізу у контексті розвитку й становлення освітнього процесу країн Вишеградської групи та ґрунтовного монографічного дослідження. Виникла необхідність у дослідженні дидактичної системи, структура якої характеризує процес підготовки магістрів в освітньому процесі університетів: мета, зміст, форми, методи. Кожна країна під впливом Вишеградської спільноти змогла зберегти притаманні лише їй особливості професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей та сформувала спільні ознаки. У загальній професійній підготовці таких фахівців в університетах країн Вишеградської групи розглядаємо дидактичну підготовку як систему з визначеними складниками та елементами.

Реалізацію провідної ідеї концепції дослідження забезпечують три взаємопов'язані концепти: *методологічний, теоретичний та практичний*.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок і взаємовплив різних підходів до професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей, кожен із яких у сукупності сприяє обґрунтуванню того чи іншого аспекту досліджуваної проблеми та забезпечує цілісність її вивчення, а саме: системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, порівняльний.

Системний підхід сприяв виявленню концептуального положення щодо професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи як дидактичної системи, а також дидактичної підготовки магістрів філологічних спеціальностей у загальній

професійній підготовці.

Компетентнісний підхід забезпечив урахування змін у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей, взаємозв'язків компетентностей та компетенцій у контексті модернізації змісту, форм, методів, технологій навчання, виокремлення й обґрунтування найбільш суттєвих професійних компетентностей і компетенцій філологів.

Діяльнісний та особистісно зорієнтований підходи сприяли визначенню психолого-педагогічних особливостей магістрів філологічних спеціальностей, впровадженню освітніх інноваційних технологій у професійну підготовку для їхнього самопізнання та самореалізації в процесі створення освітнього середовища, а також саморозвитку для формування професійних компетентностей філолога.

Порівняльний підхід забезпечив компаративний аналіз тенденцій професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи й України, базових понять дослідження у науковому європейському просторі та вітчизняному; виокремлення для подальшого впровадження ідей прогресивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи у практику вищої освіти України. Визначальними параметрами порівняння в дослідженні є: нормативно-правова база, доктрини розвитку університетів, стандарти, зміст, освітні програми, форми, методи, технології професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей.

Методологічний концепт базується також на теоретичних основах тенденцій, загальних принципах, принципах системного підходу та авторській позиції стосовно професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей як складників дидактичної системи та дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей як складника професійної підготовки.

Теоретичний концепт передбачає обґрунтування наукового апарату дослідження, а також сутність ключових дефініцій («педагогічна система», «дидактична система», «магістр-філолог», «магістри філологічних спеціальностей», «професійна підготовка», «професійно-педагогічна підготовка», «дидактична підготовка», «підготовка майбутнього вчителя-філолога», «тенденція», «освітні тенденції», «стандарт», «зміст освіти», «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», «країни Вишеградської групи»), які складають науково-теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми, сприяють осмисленню, виокремленню й обґрунтуванню прогресивних провідних та концептуальних тенденцій професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи.

Практичний концепт сприяє розширенню прикладного аспекту дослідження на основі аналізу, оцінювання та узагальнення ідей прогресивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи для подальшого впровадження його в сучасний процес підготовки магістрів-філологів у вищій школі України.

Методологічні основи дослідження визначені на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях:

– *на філософському рівні* дослідження базується на діалектичному підході, який дав змогу розглядати предмет дослідження в контексті його постійного розвитку, сучасних змін під впливом Болонської реформи, завдань Європейського Союзу та Вишеградської групи, що відповідає розвитку суспільства загалом. Враховано також положення філософії про розвиток особистості як суб'єкта діяльності та її активність у пізнавальному процесі; загальнофілософські ідеї та провідні положення філософії людиноцентризму, гуманістичного розуміння людини як абсолютної цінності й самоцілі суспільного розвитку;

– *на конкретно-науковому рівні* спираємося на ідеї сучасної педагогічної науки з метою аналізу освітнього процесу, педагогічного досвіду та виявлення тенденцій професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи для впровадження їх у практику роботи вітчизняних ЗВО;

– *на загальнонауковому рівні* використано методи наукового пізнання (аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення, індукція й дедукція, моделювання, опис і визначення); системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, порівняльний підходи;

– *на технологічному рівні* дослідження включає отримання достовірного емпіричного досвіду, його первинну обробку, а також вивчення й аналіз особливостей професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи та України із залученням джерельної бази та результатів анкетування.

Теоретичну основу дослідження складають праці українських та зарубіжних учених. *Теоретичні та методичні засади підготовки вчителів української мови та літератури* вивчають: З. Бакум, Т. Козимирська, Ю. Короткова, Н. Кучеренко, А. Лісовський, А. Мартинюк, Л. Мірошниченко, І. Ногачевська, К. Поселецька, С. Пультер, Ю. Романенко, Б. Степанишин, Г. Токмань. *Інновації у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов у вищих закладах освіти* досліджують: В. Безлюдна, І. Гайдай, О. Герасимова, І. Козубовська, В. Коваль, Н. Кучеренко, М. Леврінц, О. Місечко, Н. Мукач, С. Ніколаєва, Н. Осіпчук, О. Семенов, В. Семиченко, І. Соколова, Н. Тонконог, А. Уліщенко, О. Шмирко. У підготовці магістрів філологічних спеціальностей особливого значення набуває *формування професійних компетентностей*, які розглядають: М. Бедевельська, М. Богачик, В. Коваль, О. Кочубей, Я. Крапчатова, О. Куцевол, К. Лесневська, О. Олексюк, М. Оліяр, Л. Паламар, О. Пометун, Ю. Романенко, С. Сисоєва, А. Скорофатова, С. Соколова, І. Трешина, О. Янкович, Ю. Яценко. Присвячують свої праці формуванню професійних компетенцій у магістрів філологічних спеціальностей і зарубіжні дослідники: Й. Гурнікевіч (J. Górnikiewicz), М. Ганько-Карвовська (M. Gańko-Karwowska), Р. Паженські (R. Parzęcki), В. Стриковські (W. Strykowski), В. Сроковські (W. Srokowski), Й. Зауха (J. Zaucha).

Предметом нашого вивчення стали праці таких вчених країн Вишеградської

групи, як-от: Ю. Берач (Berács J.), В. Буршта (Burszta W.), Я. Вашитова (Vašutová J.), К. Влчкова (Vlčková K.), Я. Водакова (Vodáková J.), Д. Генбуш (Genbuš D.), Т. Голенбовські (Gołębiowski T.), К. Денек (Denek K.), М. Жадек (Řádek M.), К. Клос (Kloc K.), І. Мадьярі Бек, (Magyari Beck I.), К. Мангерц (Manherz K.), Дж. Надь (Nagy G.), С. Мацьол (Macioł S.), А. Перит-Поренба (Peryt-Poręba A.), Я. Полтужицькі (Pólturzycki J.), М. Пясецька (Piasecka M.), В. Рамбушек (Rambousek V.), М. Романовська (Romanowska M.), Я. Роцкі (Rocki M.), К. Каталін (Katalin K.), Р. Каталін (Katalin R.), З. Урига (Uryga Z.), Я. Шандерова (Šanderová J.), Е. Шнейдерова (Schneiderova E.), А. Шерлаг (Szerlag A.), М. Чернова (Černochová M.), Я. Хуберт (Hubert J.), Я. Цірик (Csirik J.), Х. Цудак (Cudak H.).

Усі дослідження є вагомим внеском в обґрунтування проблеми підготовки магістрів в університетах країн-учасниць Вишеградської групи.

Використано такі **методи дослідження**: теоретичні – *системно-аналітичний* – для визначення теоретико-методологічних засад дослідження й виявлення стану розробленості проблеми, характеристики термінологічної бази; *класифікації* – для систематизації тенденцій професійної підготовки, освітніх програм підготовки магістрів-філологів; *конкретизації та узагальнення, системно узагальнювальний* – для систематизації та формулювання висновків за результатами дослідження; *аналіз та узагальнення* для вивчення монографічних досліджень з теорії та практики європейської й вітчизняної освіти, професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей; хронологічний, кількісний проблемно-порівняльний аналіз для дослідження нормативно-правової бази, визначення вимог до змісту, організаційних форм, методів професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів; *емпіричний* – для вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи та України; результатів анкетування;

Важливими для виконання зазначених завдань були такі методи порівняльних досліджень: *порівняльно-історичний*, який дав можливість виявити загальне й особливе у розвитку вищої освіти, професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи, дослідити еволюцію змісту професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей у процесі аналізу складників дидактичної системи; *порівняльно-типологічний метод*, як інструмент пояснення тотожності процесів і явищ у вищій освіті країн Вишеградської групи; *порівняльно-зіставний метод* застосовувався для виявлення природи різномірних об'єктів.

Джерельну основу дослідження становлять офіційні документи, які пов'язані зі створенням європейського простору вищої освіти і реформуванням вищої школи: Концепція європейської освіти, 1988, Декларація про співробітництво між Чеською та Словацькою Федеративними Республіками, Республікою Польща та Угорською Республікою у прагненні до європейської інтеграції, 1991, Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій у вищій освіті Європейського регіону, 1997, Сорбонська декларація, 1998, Болонська декларація, 1999, Конвенція вищих навчальних закладів Європи «Формування Європейського

простору вищої освіти» 2001, Празьке комюніке, 2001; доповіді і рішення Європейської комісії, Ради Європи і Європейського парламенту – Комюніке Конференції міністрів вищої освіти (Берлін, 2003), Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003); «Загальноєвропейські принципи і підходи до компетентності і кваліфікації вчителів», 2004, Декларація прем'єр-міністрів Чехії, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки про співпрацю країн Вишеградської групи після їхнього вступу до Європейського Союзу, 2004, «Рішення про створення програми дій у галузі навчання протягом життя», 2006, Комюніке Конференції європейських міністрів, які відповідають за вищу освіту (Лувен-ла-Нев, 2009), Повідомлення Європейської комісії «Європа 2020: Стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання», 2010; Концепція організації підготовки магістрів в Україні за спеціальностями та освітніми програмами, 2010; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», 2011; Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, 2014; законодавчі документи щодо реформування вищої освіти у країнах Вишеградської групи та України; стратегічні плани розвитку університетів країн Вишеградської групи та України; акредитації освітніх програм, матеріали Міжнародного Вишеградського фонду (International Visegrad Fund); статистичні матеріали, що відображають основні показники мобільності студентів і викладачів Європейського регіону, аналітичні та статистичні матеріали, підготовлені UNESCO; матеріали Trends 2015 (Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities), EURYDICE (дослідницька мережа європейських освітніх систем та європейської освітньої політики Евридика).

У роботі використано *інтерпретаційні джерела*: монографії, дисертації, автореферати дисертацій, збірники наукових праць, праці українських і закордонних учених, у яких відображено професійну підготовку магістрів філологічних спеціальностей в університетах України, країн Вишеградської групи та інших країн ЄС. Значну роль відіграють документи з сайтів університетів, статті, де висвітлено сучасний стан професійної підготовки магістрів-філологів, які є *ресурсами мережі Інтернет*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що

– *вперше: теоретично обґрунтовано* концепцію професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи як теоретичну основу дидактичної системи такої підготовки; виявлено її структуру, яка містить взаємопов'язані цілі, зміст, форми, методи, засоби навчання, а також зв'язки між ними, вимоги до оцінювання результатів; *досліджено* систему дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей, в структурі якої виділено компоненти: *цільовий, змістовий, операційний, інтегративний, концептуальний*. Система базується на теоретичній, практичній та дослідницькій діяльності. *Здійснено порівняльний аналіз тенденцій* дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи: *провідних* (розроблення та впровадження в освіту нових стандартів підготовки; розподіл у

змісті навчання дисциплін на основні та за вибором, виділення професійного модуля; розширення сфери діяльності випускників відповідно до освітньої кваліфікації; збільшення використання ІКТ в університетах, що сприяє підготовці конкурентоспроможного випускника на ринку праці); *концептуальних* (готовність до реформування з метою визначення сильних сторін та ризиків розвитку освіти країни; збереження національної мови, літератури, культури, етнічних традицій у процесі формування національної вищої освіти; формування ЄВО (Європейського виміру освіти) як стандарту знань про Європу; формування професійних компетенцій відповідно до результатів навчання у дескрипторах; збільшення рівня академічної мобільності за освітніми програмами та грантами на навчання); *обґрунтовано* теоретико-практичні аспекти розвитку професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей у перших та сучасних університетах Вишеградської групи, а також провідних університетах України; *виділено* етапи становлення взаємозв'язків України з країнами-учасницями Вишеградської групи, *обґрунтовано* головні напрями розвитку освітніх тенденцій країн Вишеградської групи і України та пріоритетні завдання для української вищої школи;

– *узагальнено* форми, методи, прийоми, технології професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей з урахуванням досвіду університетів країн Вишеградської групи та України (монографічна лекція, магістерський семінар, заняття-конференція, онлайн-міжнародна конференція/круглий стіл, диспути, дебати з питань мови та її викладання; інтерактивні методи: «мозковий штурм», «кейс-метод», «метод-портфоліо», метод проєктів, «снігова куля», «техніка акваріума» та ін.);

– *уточнено й конкретизовано* категорії дослідження («педагогічна система», «дидактична система», «магістр-філолог», «магістри філологічних спеціальностей», «професійна підготовка», «професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога», «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід»);

– *окреслено* перспективи впровадження прогресивних ідей досвіду професійної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи у систему вищої освіти України, як-от: впроваджувати інноваційні спеціальності, розробити освітні програми підготовки за цифровими технологіями; ввести ЄВО – стандарт знань про Європу; збільшити участь магістрів у програмах академічної мобільності; вивчити головні ідеї стратегії підготовки педагога в університетах країн Вишеградської групи: від вчителя – до вчителя-магістра; *завдання* для професійної підготовки українського філолога, а саме: розробити програми бакалаврської/магістерської підготовки вчителя української мови і культури та мови і культури національних меншин; формувати професійні компетентності, які давали б змогу випускнику працювати вчителем у школах національних меншин, а також брати участь в організації дозвілля у діаспорі та ін.;

– *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо впровадження системного підходу в професійну підготовку майбутніх магістрів філологічних спеціальностей, взаємовідношення компетентність/компетенція як результатів

підготовки магістрів; виокремленні тенденції підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи *порівняно* з напрямками розвитку вищої освіти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в професійну підготовку майбутніх магістрів філологічних спеціальностей навчально-методичного посібника «Технологія інтерактивного навчання у вищій школі» (2008), у який увійшли теоретично обґрунтовані рекомендації щодо впровадження інновацій, організації міжособистісної взаємодії на заняттях, дидактичних ігор, тренінгів, варіанти тестового контролю перевірки знань студентів, які використовувалися у навчальних дисциплінах «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика викладання мови/літератури у вищій школі».

Теоретичні положення та практичні напрацювання у дисертаційному дослідженні та авторській монографії «Тенденції дидактичної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи» були використані у процесі викладання педагогічних і методичних дисциплін («Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання рідної мови/літератури», «Методика викладання іноземної мови/літератури») у закладах вищої освіти для оновлення змісту лекційних і практичних занять; в організації педагогічної практики; у процесі написання курсових і магістерських робіт; у розробці навчальних програм; у створенні навчальних посібників. На основі дослідження створено навчально-методичний посібник «Підготовка магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи: виклики, тенденції, досвід» (Львів, 2020), який уміщує методичні матеріали для авторського курсу «*Особливості професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи*» (для магістрів філологічних та педагогічних спеціальностей університетів України) з метою реалізації концептуальних засад даного дослідження.

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. У працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача полягає в тому, що: у статті [19] здобувачем охарактеризовано професійні компетентності/компетенції магістрів англійської філології у процесі навчання; у статті [23] автором проаналізовані особливості дидактичної підготовки у Вроцлавському університеті та представлено результати емпіричного дослідження; у монографії [2] – розкрито концептуальні засади підготовки магістрів англійської філології в університетах Європи у контексті зміни мовної політики; у монографії [34] – обґрунтована необхідність формувати толерантну компетентність у магістрів під час навчання.

Основні положення та результати дослідження *впроваджено* в освітній процес і практику роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 21/20 від 17.03.2020 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/34 від 24.06.2020 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка

про впровадження № 01–12/01/603 від 26.06.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 2356–Н від 08.09.2020 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 1419 від 23.09.2020 р.). Результати проведеного емпіричного дослідження підтверджено довідками з Ягеллонського університету (Польща) (довідка 20.710.6.2015 від 29.04.2015 р.), Вроцлавського університету (Польща) (довідка № BR.SP.45.1.2013.MJ від 19.12.2013 р.), Західночеського університету (Чехія) (довідка від 27.06.2017 р.).

На захист винесено:

1. Концепцію професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей у країнах Вишеградської групи як основу системи дидактичної підготовки.

2. Провідні та концептуальні тенденції дидактичної підготовки до професійної діяльності майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи.

3. Перспективи використання ідей прогресивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи у вищій школі України.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на наукових і науково-методичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2008), «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2009), «Креативність і творчість» (Київ 2009), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2009), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2010), Чичерінські читання «Зарубіжна літературна класика у «великому часі» (Львів, 2011), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2012), II «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (Київ 2013), «Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи» (Львів, 2013), Чичерінські читання «Світова література в літературознавчому дискурсі ХХІ ст.» (Львів, 2013), «Роль письма у викладанні гуманітарних дисциплін» (Львів, 2013), «Ідея університету у європейському і національному вимірах: традиції, сьогодення, перспективи» (Львів, 2013), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2015), «Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий та вітчизняний вимір» (Львів, 2019), «Жіноча освіта і просвітництво в Україні та Польщі (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.)» (Львів, 2017), «Szkola twórcza w odtwórczym świecie» (Krakow, 2011), «Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych» (Zhesow, 2012), «Historia. Społeczeństwo. Edukacja» (Częstochowa 2013), «Edukacja – między tradycją a współczesnością» (Częstochowa, 2014), «Edukacja – między tradycją a współczesnością (kontynuacje)» (Częstochowa, 2015), «Edukacja dorosłych w Polsce i na Ukrainie na przestrzeni ХІХ–ХХІ wieku» (Wrocław, 2014), «Social and Economic Aspects of Education in Modern Society» (Warsaw,

2020); *всеукраїнські* – «Реформування освітньої системи в Україні в контексті європейської інтеграції» (Львів, 2014), V Всеукраїнський педагогічний конгрес (Львів, 2019); *регіональні* – звітні наукові конференції кафедри загальної педагогіки та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2006; 2007; 2015), звітні наукові конференції факультету педагогічної освіти (Львів, 2016–2020).

Результати дисертації заслуховувалися та отримали схвальні відгуки на засіданнях кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (2013–2020 рр.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Проза М. Д. Чулкова у контексті романної творчості XVIII–XIX століть» за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство захищено в Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка в 2001 році. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 40 наукових публікаціях автора (36 – одноосібні), з яких 25 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (39,9 друк. арк.), 1 колективна монографія, 17 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань, 5 статей в зарубіжних наукових виданнях, 1 навчально-методичний посібник), 14 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 1 праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (572 найменування, зокрема 260 – іноземними мовами), додатків (21 на 300 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 749 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 393 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми та доцільність її наукового розроблення; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, викладено концепцію, категоріально-поняттєвий апарат і методологічні засади, розкрито наукову новизну й практичне значення дисертаційної роботи; подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження результатів наукового пошуку, представлено публікації за темою дисертації, окреслено структуру й обсяг наукової роботи.

У **першому розділі** – «Методологічні та теоретичні засади підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи» – в історичній ретроспективі розглянуто розвиток перших університетів у країнах Вишеградської групи; проведено ретроспективний аналіз становлення філологічної освіти в університетах країн Вишеградської групи: *Празький* (Карловий університет), *Краківський* (Ягеллонський університет), *Перший Угорський університет м. Печ*, *Університет Сегед* (ELTE), *Universitas Histropolitana* (Universitas Pasoniensis, Словаччина), *Universitas cassovietis*

(Кошицький університет), *Університет Яна Амоса Коменського* (м. Братислава).

Встановлено, що магістр як випускник університету виник ще у перших університетах Європи, де були розроблені правила отримання магістерського ступеня. Для отримання ступеня магістра філології потрібно було скласти іспит з природничої історії (етико-філологічний відділ), з історії, давньої класичної словесності (грецької або римської), східної словесності (мова, яку вивчав магістрант); словесності однієї з сучасних високорозвинених мов; російської словесності. Перші українські магістри були випускниками Карлового, Ягеллонського, а пізніше і Львівського університетів. Це був перший досвід підготовки магістрів філологічних спеціальностей. Випускники відділу вільних мистецтв були першими філологами, мали змогу також навчати писати та читати студентів університету, тобто виконувати обов'язки викладача відділу. Перші кафедри з вивчення філологічних наук виникли на філософських факультетах у Середньовічних університетах, пізніше в процесі трансформації університетів філологічні науки викладалися на гуманітарних, історико-філологічних і педагогічних відділеннях/факультетах.

Уточнено зміст базових понять понятійно-категоріального апарату професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей: «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка майбутнього вчителя», «педагогічна система», «дидактична система», «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід». Проаналізовано й конкретизовано етапи впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки майбутніх магістрів, наголошено на важливості ще одного етапу – періоду Болонської реформи з 1999 р. і до нашого часу, за який європейські університети розробили стратегічні цілі та завдання для їхнього виконання, підтвердили намір створити загальноєвропейський освітній простір до 2010 р. Уточнено поняття «компетентнісний підхід» у професійній підготовці магістрів-філологів. Впровадження компетентнісного підходу дало змогу окреслити головні вимоги до сформованості саме професійних компетентностей магістрів філологічних спеціальностей: успішно вирішувати завдання теоретичного навчання, педагогічної і науково-дослідної практик; бути особистісно зорієнтованими на професію, мотивованими до праці в ній, задоволеними своєю роботою; досягати бажаних результатів у розвитку важливих професійних якостей; опановувати професію, досягати майстерності в ній; вміло поєднувати професійні та соціальні компетентності для вміння організувати комунікацію з представниками різних національних груп, верств населення країни, мову/культуру якої вивчають.

Окреслено різні підходи до визначення терміну «професійна підготовка» магістра-філолога. Професійна підготовка магістрів філологічних спеціальностей розглядається як багатофункціональна, відкрита, самостійна система у загальній підготовці майбутніх магістрів-філологів, яка має свої функції, мету, зміст, форми, методи, технології, функціонує з урахуванням взаємодії системного та компетентнісного підходу, складником якої є дидактична підготовка, а результатом – засвоєння інтелектуальних знань, умінь й формування професійних компетентностей/компетенцій та особистісних якостей.

Охарактеризовано Європейську класифікацію навичок, компетенцій, кваліфікацій і професій у контексті класифікації професій філологічної галузі у країнах Вишеградської групи та виявлено, що випускники-філологи, віднесені до спеціалістів у сфері освіти і навчання, мають змогу працювати на посадах: викладачі університету (професор, доцент, старший викладач, асистент коледжу, викладач коледжу, запрошений професор); майстри та тренери з професійної підготовки; вчителі середніх шкіл; вчителі початкових та дошкільних установ. Освіта філолога з педагогічною спеціалізацією дає змогу також працювати в закладах освіти методистом та інспектором, спеціалістом із самоврядування; виконувати функції викладача мови та вчителя мовної школи.

Оскільки кожен студент має свій інтелектуальний рівень, власні стартові можливості, а також індивідуальні фізичні особливості, тому навчання в магістратурі має бути адаптованим до індивідуальних особливостей студентів. У професійній підготовці майбутніх магістрів філологічних спеціальностей необхідно враховувати і універсальні психологічні чинники фахової діяльності, і професійні особливості, пов'язані з конкретною спеціалізацією викладача. Підкреслимо, що педагогічна діяльність розвиває у викладачів чутливість до внутрішнього світу іншої людини, здатність розуміти та емпатійно ставитися до студентів, навчає одержувати задоволення від своєї професії. У магістра-викладача іноземних мов потрібно розвивати мотивацію до постійного вдосконалення комунікативних компетентностей, які залучають до діалогу культур різних народів через сприйняття найрізноманітніших текстів. Цьому сприяє інтегрування лінгвістичної та соціокультурної компетентності, за допомогою яких можна сформувати професійне мислення, потребу зрозуміти духовний світ, особливості культури представників іншої ментальності. Професійну спрямованість у магістрів філологічних спеціальностей будемо розглядати як поєднання зацікавленого та емоційного ставлення до педагогічної діяльності з високим рівнем розвитку комунікативних якостей, культури мовлення, креативності, емпатії, захоплення професією, самостійності.

У процесі професійної підготовки в майбутніх магістрів філологічних спеціальностей відповідно до вимог конкурентності на ринку праці необхідно формувати окрім професійних, також компетентності дослідника, розвинену творчу компетентність з високим ступенем креативності.

У другому розділі – «Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи» – проаналізовано стратегічні плани розвитку університетів країн Вишеградської групи та визначено головні напрями й завдання дидактичної підготовки магістрів філологічних спеціальностей на 2015–2020 рр.

Головними напрямками розвитку вищої освіти, зокрема, є: університети намагаються втримати свої позиції та відповідати рівню закладів, які мають достатній портфель освітніх послуг для залучення на навчання і вітчизняних, і іноземних студентів; пріоритетним завданням університетів є створення та впровадження нових магістерських та докторських програм, а також магістерських програм професійного спрямування на базі міждисциплінарного та

міжуніверситетського об'єднання (Чехія, Угорщина); підняття рейтингу на міжнародній арені університети досягають завдяки збільшенню кількості іноземних студентів; для залучення іноземних студентів розроблено магістерські програми англійською мовою навчання, покращують рівень викладання англійської мови в університеті; активізують роботу щодо впровадження курсів англійської мови для персоналу та викладачів. Визначено, що забезпечення держави вчителями є головною місією університетів країн Вишеградської групи. Для її виконання розробляють систему безперервної підготовки вчителя (Чехія, Угорщина); впроваджують інноваційні форми навчання, мережеві форми навчання у межах суб'єктно-суб'єктного навчання, центрованого на студента; розробляють систему безперервної освіти, навчання впродовж життя. Крім навчальної та дослідницької місії, діяльність університетів ще пов'язана з просвітницькою діяльністю, яка визначена відповідно до профілю університету.

З-поміж головних завдань професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи за 2015–2020 рр. здійснено: покращення дидактичної підготовки з урахуванням особливостей навчання; збільшення кількості курсів, що проводяться іноземними мовами, та спеціальностей, реалізованих з іноземними університетами за взаємовизнаними дипломами; оптимізація кредитної системи зарахування предметів, обраних студентами у процесі міжнародного обміну; доповнення навчальних програм предметами згідно з освітніми стандартами для полегшення випускникам виходу на ринок праці; підготовка детальних описів пропозицій дидактичної підготовки на філологічному факультеті іноземними мовами. Встановлено, що реформування вищої освіти в країнах Вишеградської групи сприяло впровадженню нових стандартів підготовки магістрів-філологів в університетах; введенню ECTS – системи кредитів – в університети країн-учасниць.

Вивчено й порівняно освітні програми підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в Ягеллонському, Варшавському, Вроцлавському, Щецинському, Лодзинському університетах, Університеті Адама Міцкевича у Познані, Університеті імені М. Кюрі-Скłodовської в Любліні (UMCS), Університеті ім. Яна Кохановського в Кельце, Університеті Кардинала Вишинського, Педагогічному університеті імені Комісії народної освіти (Польща); в університетах Будапештському (ELTE), м. Дебрецен (DE), м. Мішкольц (MTE) та м. Печ (PTE) (Угорщина); у Карловому Університеті, в університетах Масарика, Палацького в Оломоуце, Західночеському, Остравському, Південної Чехії в м. Чесько Будейовице, Митропольному у Празі, Сілезькому в Опаві, Євангеліста Яна Пуркіне в Усті-над-Лабем (Чехія); університетах Я. Коменського в Братиславі, Пряшівському, Павла Йозефа Шафарика в Кошице, Матея Бела в Банській Бистриці, св. Кирила та Методія в Трнаві, ім. Костянтина Філософа в Нітрі (Словаччина).

Здійснений порівняльний аналіз освітніх програм підготовки магістрів-філологів в університетах Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини дав змогу виокремити спільні та відмінні складники в програмах підготовки магістрів, елементи структури професійної підготовки магістрів-філологів: мовознавчий,

літературознавчий, культурологічний, перекладознавчий цикли дисциплін, практики за спеціалізацією.

Проаналізовано програми педагогічної підготовки майбутніх магістрів-філологів в університетах Вишеградської групи. Визначено, що підготовка педагогів відбувається на педагогічних факультетах або педагогічних відділеннях гуманітарних та філософських факультетів університетів. На гуманітарних та філологічних факультетах, де традиційно навчають філологів, магістрантам дають можливість отримати спеціалізацію вчителя/викладача мови та літератури/культури. Для отримання спеціалізації студент виконує два модулі – один на рівні бакалавра, який дає змогу в майбутньому працювати вчителем початкової школи, та другий – на рівні магістра, підготовка на якому спрямована для отримання спеціальності вчителя старшої школи або викладача в закладах вищої освіти. Студент також зобов'язаний пройти педагогічну практику в школі або закладі вищої освіти відповідно до програми підготовки.

Визначено поняття «тенденція», «освітня тенденція» як напрям розвитку вищої освіти країн Вишеградської групи, що ототожнюється із лінією руху, спрямованою на еволюцію.

Уточнені поняття «вчитель іноземної мови» (В. Безлюдна), «вчитель-філолог за двома спеціальностями», «вчитель-філолог широкого профілю» (І. Соколова), «вчитель-філолог подвійного профілю» (І. Гайдай). У дисертаційному дослідженні поняття «вчитель-філолог» і «вчитель філологічних спеціальностей» ототожнюємо. Отже, вчителя-філолога, вчителя філологічних спеціальностей розглядаємо як кваліфікованого фахівця, який засвоїв освітню програму підготовки з галузі «Філологія» (мови/літератури) відповідно до стандарту вищої освіти, який включає також вимоги до психолого-педагогічної, методичної та практичної програм підготовки.

В університетах Польщі підготовка майбутнього вчителя-філолога відбувається п'ять років (нероздільна програма підготовки), або три роки на рівні бакалавра, два – на рівні магістра. У Чехії з 2004 р. в університетах розпочали підготовку майбутнього вчителя на ступені магістра. В університетах Словаччини відбувається дворічна або трирічна (екстернат) підготовка майбутнього вчителя на рівні магістра. Визначено, що підготовка вчителів-філологів в Угорщині також пов'язана із здобуттям магістерського ступеня. Отримати кваліфікацію вчителя можна за умови виконання програми дворічної магістерської підготовки; чотирирічної підготовки плюс однорічної підготовки для здобуття кваліфікації вчителя початкової школи; п'ятирічної плюс однорічної підготовки для вчителя середньої школи. Для підготовки фахівця за комбінованою програмою – вчителя початкової школи і спеціаліста середньої школи – час навчання становить чотири з половиною роки плюс ще один рік. Вчитель з подвійною спеціальністю («змішаний вчитель»), тобто вчитель початкової школи і вчитель середньої школи з обраною філологічною кваліфікацією, навчається чотири з половиною плюс один рік.

Проаналізовано програми підготовки майбутніх магістрів в університетах країн Вишеградської групи: «Викладання мови (слов'янських та європейських) і

літератури для середніх шкіл», «Мова і культура (іспанська, італійська, китайська, латинська, польська, португальська, російська, румунська, угорська, французька, японська)»; «Мова, етнічна мова та культура»; «Вчитель мови і культури та мови і культури національних меншин». Розглянуто програмні результати навчання, які сформовані у шести сферах (дескрипторах): *знання та використання мови, спеціалізованих наук, методологічних та фахових знань, планування навчального процесу, оцінювання учнів у навчальному процесі, підтримки, організації та управління навчальним процесом, професійної відповідальності і саморозвитку*.

Співставлено результати навчання в програмах підготовки майбутніх магістрів «Вчитель української мови і культури та мови і культури національних меншин» і «Вчитель німецької мови і культури та мови і культури національних меншин», для яких виділено ще дескриптор *міжкультурне посередництво в цільовій мові*. Визначено, що більшість дескрипторів та компетенцій, описаних як результати навчання, збігаються, оскільки вони становлять основу підготовки філолога вчителя/викладача мови/культури. Виділення та порівняння результатів навчання у програмах підготовки вчителів для початкової та середньої школи можуть свідчити про єдиний підхід у підготовці філологів-магістрів.

У третьому розділі – «Система дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи» – проаналізовано принципи системного підходу в професійній підготовці майбутніх магістрів філологічних спеціальностей, охарактеризовано структуру системи дидактичної підготовки майбутніх магістрів.

Система дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей базується на методологічних підходах і принципах. Обґрунтовано, що до загальнодидактичних принципів підготовки майбутніх магістрів-філологів слід додати принципи освітнього процесу. За *принципом особистісного цілепокладання магістранта* потрібно врахувати його особистісні й навчальні цілі. *Принцип індивідуальної освітньої траєкторії* дає право магістрантам усвідомлено обрати основні компоненти своєї освіти: цілі, сенс, завдання, форми і методи навчання, а також темп за умови особистісного погодження з педагогом змісту освіти, системи контролю й оцінювання результатів. За *принципом первинності освітньої продукції того, кого навчають*, можна визначити, що особистісний зміст освіти магістра випереджає вивчення освітніх стандартів і загальновизнаних досягнень у філологічній галузі. Це створює умови для особистісного розвитку майбутнього магістра, для просування в самоосвіті тощо.

Формування компетентного випускника потребує включення принципів: забезпечення єдності наукової та навчальної діяльності студентів, урахування вікових, соціально-етичних та індивідуальних особливостей студентів, професійної спрямованості, професійної мобільності, емоційності й мажорності всього процесу навчання, поєднання освіти й самоосвіти студента, розвитку й саморозвитку, виховання й самовиховання.

Визначено, що в процесі підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей важливим є також принцип дидактичної підготовки. *Дидактичну підготовку визначаємо як сформованість умінь доцільного вибору та*

системного впровадження на заняттях методів, прийомів, засобів, визначення форми організації заняття або форми міжособистісної взаємодії та структурування відповідно до цілей навчального заняття. Зазначено, що запровадження принципу дидактичної підготовки в навчальний процес майбутніх магістрів-філологів створить умови для розуміння поняття «дидактична система», з її взаємопов'язаними елементами.

Впровадженню принципів сприяють програми курсів «Педагогіка та психологія вищої школи», «Майстерність педагогічної діяльності», «Методика викладання мови/літератури у вищій школі». Саме на заняттях з психолого-педагогічного та методичного циклів майбутні магістри зможуть вивчити специфіку впровадження інноваційних освітніх технологій, форм міжособистісної взаємодії, механізми дії методів–прийомів–засобів. За цих умов вони сформулюють вміння обґрунтовувати свій вибір через мету-завдання, доцільність, дидактично правильно обрану форму організації/міжособистісної взаємодії, тип заняття.

Проаналізовано особливості дидактичної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи та виявлено в її структурі теоретичну, практичну та дослідницьку діяльність з компонентами. *Цільовий компонент* сприяє спрямованості на педагогічну професію вчителя/викладача мови і літератури, сформованості їхніх компетенцій під час навчання за програмою магістра. *Змістовий компонент* характеризує розроблення системи навчальних предметів для формування професійних компетенцій з педагогічної діяльності та саморозвитку філолога – вчителя мови та літератури. *Операційний компонент* дає змогу розробляти та впроваджувати в діяльність магістрів шляхи, методи, способи, прийоми здійснення педагогічної, науково-дослідницької діяльності, а також сприяє самовдосконаленню майбутнього вчителя/викладача мови і літератури/культури. *Інтегративний компонент* у дидактичній підготовці майбутніх магістрів філологічних спеціальностей формує вміння проектувати програму самовдосконалення вчителя мови і літератури/культури, проектування як своєї особистості, так і майбутніх учнів/студентів. *Концептуальний компонент* дає можливість створювати власну професійну педагогічну концепцію. Дидактична підготовка майбутніх магістрів філологічних спеціальностей має сформувати здатність обирати свій шлях у викладанні дисципліни за фахом, свій дидактичний інструментарій, створювати свою власну програму та вільно й сміливо впроваджувати інноваційні технології у викладанні мови та літератури. Визначено мету дидактичної підготовки магістрів філологічних спеціальностей – формування в майбутніх вчителів/викладачів вміння доцільного вибору та системного впровадження на заняттях методів, прийомів, засобів, визначати форму заняття або форму міжособистісної взаємодії та конструювати відповідно до цілей навчального заняття дидактичну систему (див. рис. 1).

Встановлено, що зміст освіти в програмах підготовки має ступеневий характер, дисципліни розподілені на два блоки: основні дисципліни, відповідно до кваліфікації, та дисципліни за вибором, професійний модуль. Для педагогічної спеціалізації додають дисципліни, які формують знання про навчання в

початковій/середній школі; дисципліни всіх блоків розподілені на мовознавчий і літературознавчий цикли, до змісту навчання додають також культурознавчі та перекладознавчі курси.

Сформовано єдиний підхід у програмах підготовки вчителя мови в початковій/середній школі та в програмах педагогічної спеціалізації, виокремлено предметно-педагогічні (методичні) компетенції.

Порівняльний аналіз змісту методико-педагогічної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей дає змогу стверджувати про індивідуальний підхід до підготовки вчителя та викладача в університетах країн Вишеградської групи. Встановлено, що у дисциплінах підготовки вчителя акцент зроблено на викладанні дидактики з урахуванням нових вимог у середніх закладах освіти; ознайомлення з сучасною концепцією викладання рідної/іноземної мови; введення рамкової програми у заклади середньої освіти. У дисциплінах підготовки викладача акцентовано на: ознайомленні магістрантів з новими підходами у викладанні мови/літератури; впровадженні дидактичних дисциплін у соціально-культурологічному контексті; розробленні та впровадженні цифрових спеціальностей для філологічної галузі. Розроблено схему дидактичної підготовки магістрів-філологів (рис. 1).

Виявлено спільні тенденції розробки й впровадження в університетську освіту нових підходів щодо підготовки філологів, засвоєння сучасних комп'ютерних та онлайн методик, які здатні сформувати цифрові компетенції випускника XXI ст., заснування інноваційних спеціалізацій підготовки магістрів-філологів за цифровими технологіями.

Вивчено й охарактеризовано досвід професійної підготовки вчителя-філолога початкової/середньої школи в університетах країн Вишеградської групи. Встановлено, що активно розробляють систему безперервної підготовки вчителя (Чехія, Угорщина); застосовують ІКТ для підготовки вчителів до цифрових технологій у школі; зменшують кількість учнів на одного вчителя; збільшують рівень оплати праці на законодавчому рівні; вводять для привабливості професії вчителя навчальні стипендії для талановитих студентів педагогічних факультетів з 2013 р. (стипендія «Клебельсберг», Угорщина) тощо. Можемо стверджувати, що в університетах Угорщини сформовано тенденцію нероздільної підготовки від вчителя – до вчителя-магістра як нову стратегію професійної підготовки.

Здійснений порівняльний аналіз акредитованих освітніх програм університетів країн Вишеградської групи дав змогу виділити та охарактеризувати п'ять моделей змісту підготовки майбутніх магістрів: підготовка філолога з мови/літератури; підготовка філолога за подвійною спеціальністю – перекладача або культуролога; підготовка філолога-дослідника; підготовка вчителя рідної/іноземної мови для початкових, середніх, спеціалізованих шкіл, всіх загальноосвітніх закладів; підготовка вчителя мови і культури, мови та культури національних меншин.

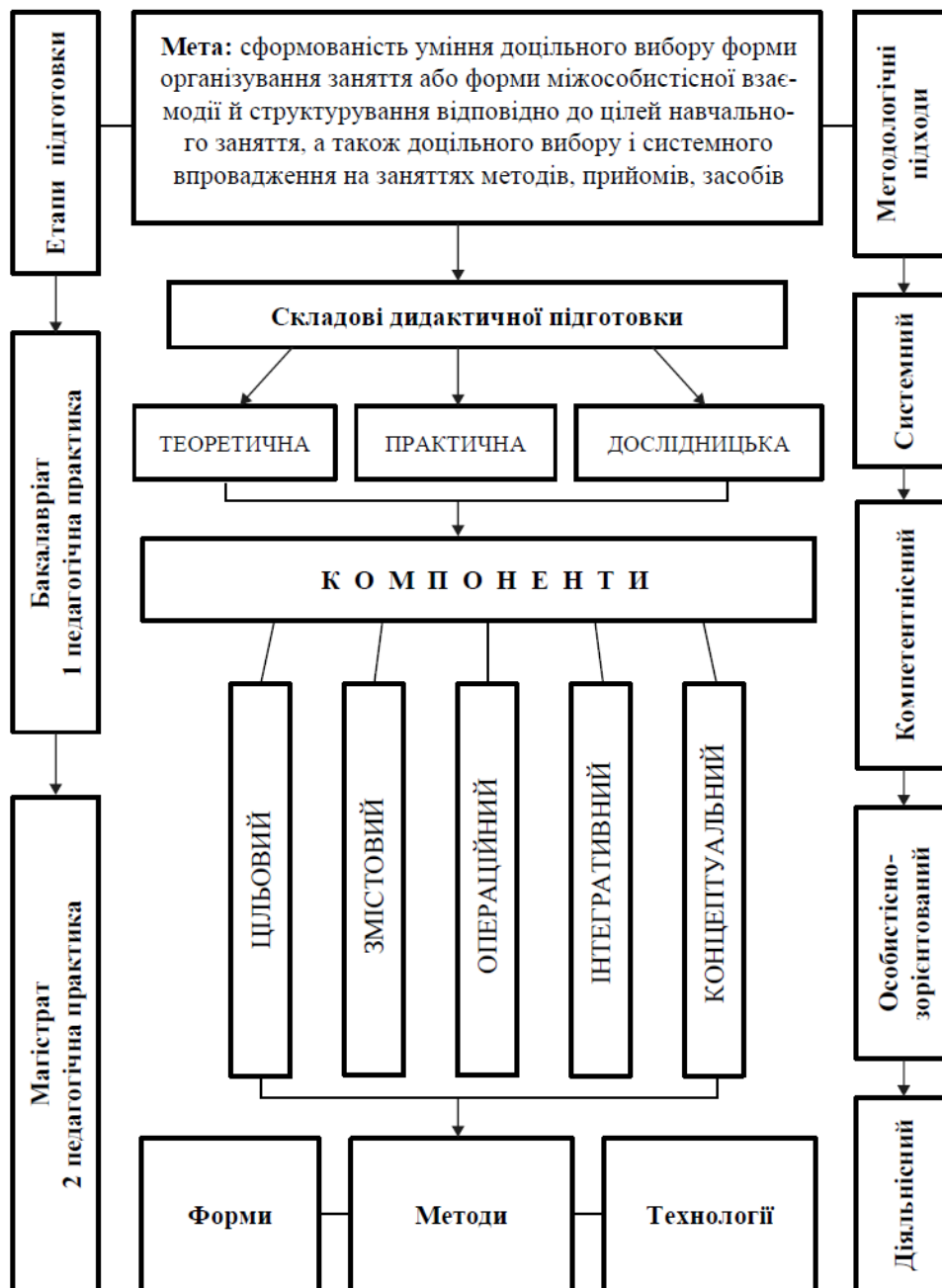

Рис. 1 Схема дидактичної підготовки магістрів-філологів

Аналіз змісту підготовки, освітніх програм показав, що навчання магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи відбувається відповідно спільної мети – підготовки вчителя/викладача мови/літератури/культури; в університетах країн Вишеградської групи активно впроваджують інноваційні методи, засоби, форми міжособистісної взаємодії магістрів, а також розроблено критерії оцінювання знань студентів з кожного навчального курсу.

Першочерговим завданням викладачів вищої школи є створення умов для теоретичного ознайомлення та практичної підготовки магістрантів до запровадження інноваційних технологій у навчальний процес університетів. Викладачі поєднують традиційні лекції з лекціями-дискусіями, на проблемних семінарах успішно організовують роботу в групах за індивідуальною та

колективною формами (Польща). Активно впроваджують парну роботу на заняттях для спільного розв'язання завдань у процесі обміну ідеями, або для підготовки майбутнього викладача-інструктора (Угорщина).

Результати емпіричного дослідження майбутніх магістрів-філологів, які навчаються в університетах країн Вишеградської групи, підтвердили їхню обізнаність з інтерактивними, комп'ютерними технологіями, дистанційним навчанням, а також з інноваційними методами: «мозковий штурм» (англ. *brainstorming*, польск. *burza mózgów*), «кейс-метод», різні форми дискусії, рольові ігри, бліц-ігри, проекти тощо. Отримані у процесі емпіричного дослідження результати дали змогу побачити серйозне ставлення магістрів-філологів до інновацій, які потрібно впровадити у вищу школу: нові методики викладання фахових дисциплін, зокрема, інтерактивні, дистанційне навчання, комп'ютерні технології для формування інформаційно-комунікаційних цифрових (digitall) компетентностей.

Визначено особливості монографічних лекцій як форми взаємодії студентів і викладачів. З'ясовано, що темами таких лекцій можуть бути проблеми літературної теорії, лінгвістики (німецької, англійської, французької та ін.), перекладу, теоретичних основ дидактики та іноземної літератури, культурології. За допомогою монографічної лекції майбутній магістр здобуває знання з сучасних тенденцій розвитку науки та вчиться застосовувати їх у власних дослідженнях, а також ознайомлюється з соціальною та етичною відповідальністю, пов'язаною з публікацією та практичним застосуванням висновків досліджень.

Монографічна лекція, яку обирають майбутні магістри-філологи, тісно пов'язана зі спеціалізацією та магістерським проєктом, який реалізується в рамках семінару (у галузі літературознавства, лінгвістики, культурології, дидактики іноземної мови або перекладу).

В університетах країн Вишеградської групи розроблені форми, методи й критерії оцінювання магістрів як результат засвоєння навчального курсу. Так, способами перевірки передбачуваних результатів є активна участь магістрантів на заняттях протягом семестру, результати контрольної роботи, письмових робіт, які підготували студенти вдома, підсумкового тесту або самостійно підготовленої статті, перекладу тощо, за які нараховують певну кількість кредитів (балів). У словацьких університетах функціонує ефективна система контролю навчального процесу, критерії оцінювання знань студентів зазначають в інформаційних листах (*informačný list predmetu*) навчальних дисциплін.

Умовою для написання магістерської роботи та її попереднього захисту в університетах країн Вишеградської групи є відвідування та виконання завдань магістерського/дипломного семінару. Консультант (промоутер) та рецензент оцінюють роботу; рецензія і оцінка вводяться в електронну систему закладу (наприклад, у Польщі – APD). Дипломний іспит проводиться комісією, яка складається щонайменше з трьох осіб: голова, консультант та рецензент. Вимогою до усного іспиту на всіх спеціальностях є захист дипломної роботи, яку попередньо оцінили експерти, та ґрунтовна відповідь на питання з основних курсів. Докладні правила проведення іспиту та оцінювання дипломної роботи як дослідження

випускника магістерського ступеня визначені в Положеннях університетів та в постановах Ради факультету, де також викладені Правила написання та оформлення дипломної роботи.

Виявлено, що в професійній підготовці майбутніх магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи впроваджений системний підхід. Мета визначає результат, у всіх модулях підготовки чітко простежуються цикли навчальних дисциплін, визначено систему дидактичної підготовки, яка включає взаємопов'язані цілі, зміст, форми, методи, засоби навчання, а також зв'язки між ними, вимоги до оцінювання результатів.

У четвертому розділі – «Стан професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах України» – розглянуто підготовку майбутніх магістрів-філологів в університетах України в контексті реформи вищої школи.

Визначено структуру, проведено порівняльний аналіз програм підготовки майбутніх магістрів філологічних факультетів, факультетів української філології та журналістики, іноземних мов, філології та журналістики/масових комунікацій на прикладі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського університету імені Бориса Грінченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Маріупольського державного університету, Миколаївського національного імені В. О. Сухомлинського, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2015/16, 2017/18, 2018/19, 2019/2020 н.р. Особливості змісту навчання магістрів філологічних спеціальностей розглянуто в контексті формування загальних компетентностей.

Аналіз освітніх програм підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах України допоміг з'ясувати, що у процесі підготовки магістрів відбулися зміни, а саме: на опанування навчальних дисциплін в аудиторіях та на самостійну роботу виділено кредити, один кредит становить 30 академічних годин; у навчальному році студенти повинні засвоїти не більше 16, а у семестрі – не більше восьми навчальних дисциплін; кількість підсумкових контролів у формі екзамену в одному семестрі – не більше чотирьох; кожна дисципліна відповідає щонайменше трьом-чотирьом кредитам ЄКТС; обсяг кредитів, запланованих на вивчення дисциплін у межах одного семестру, становить зазвичай 30; обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра відповідає 90–120 кредитам ЄКТС (рік і 4 міс./рік і 10 міс.); кожна дисципліна має лекційні та практичні заняття; усі навчальні дисципліни та види практик забезпечені навчальними програмами; зміст навчальних програм укладений згідно з вимогами освітньої програми та навчального плану.

Визначено, що ЄКТС заснована на оцінюванні всіх видів робіт студента, які

необхідні для досягнення мети, зазначеної у навчальній програмі: відвідування лекцій, підготовка й участь у семінарах і практичних заняттях, самостійна робота, складання іспитів, підготовка та захист кваліфікаційної роботи тощо.

Встановлено, що в освітній програмі професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей 035 «Філологія» передбачене засвоєння до 20 навчальних дисциплін за півтора року (рік і 4 місяці), проходження виробничої (перекладацької), асистентської (педагогічної), науково-дослідної практик та проведення підсумкової атестації у формі публічного захисту магістерської роботи. Обов'язкова частина освітньої програми складається з чотирьох дисциплін циклу загальної підготовки (ОЗП), семи навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки магістра (ОФП), всіх практик, а також магістерської роботи, на її підготовку також виділили кредити/години. Вибіркова частина навчального плану охоплює три дисципліни, які магістри-філологи обирають самостійно зі списку навчального закладу – обов'язкові для всіх студентів. Магістрант також обирає три предмети з дисциплін вільного вибору. Узагальнено, що в процесі формування компетентностей у майбутніх магістрів-філологів формуються: лінгвістична, соціолінгвістична, прагматична, вербально-комунікативна, вербально-когнітивна, метакомунікативна, англomовна компетенція в аудіюванні (АКА), соціокультурна, стратегічна компетенції на базі *мовознавчих*; міжкультурна, інформаційна, соціально-особистісна, загальнонаукова компетенції доповнюють компетентність перекладача (поєднання мовознавчих та літературознавчих компетентностей). До *літературознавчих* відносимо компетентність перекладача та *аналітика тексту*. Компетентність *аналітика тексту* розширюють такі компетенції роботи з текстом художнього твору, як його сприйняття, продукування письмового тексту, кваліфікованої інтерпретації, творчого прочитання та викладу біографії письменника (рис. 2).

Під поняттям «професійна компетентність» розуміємо сукупність педагогічних і психологічних знань, умінь комунікувати, навичок оволодіння мовленням та засобами невербального спілкування, саморегулювання, уміння застосовувати зовнішню та внутрішню техніку у своїй діяльності.

Охарактеризовано методи, засоби, форми навчання майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах України та впровадження інтерактивної технології, що має свої методи, засоби та форми міжособистісної взаємодії. З-поміж них виявлено: «мозковий штурм», «кейс-метод», «метод-портфоліо», метод проєктів, згорнуті форми дискусії, дидактичні ігри, «снігова куля», «техніка акваріума».

З розвитком лінгвістичних наук та впровадженням ІКТ збагатилися методи, форми і засоби підготовки філологів в університетах України, все частіше намагаються проводити заняття-конференції, популярними з-поміж яких є онлайн-міжнародна конференція/семінар/круглий стіл, диспути, дебати з питань мови та її викладання тощо.

Обов'язковою формою навчання для магістрів філологічних спеціальностей є магістерський (дипломний, науковий) семінар, завданням якого є формування у

магістрів компетентності дослідника.

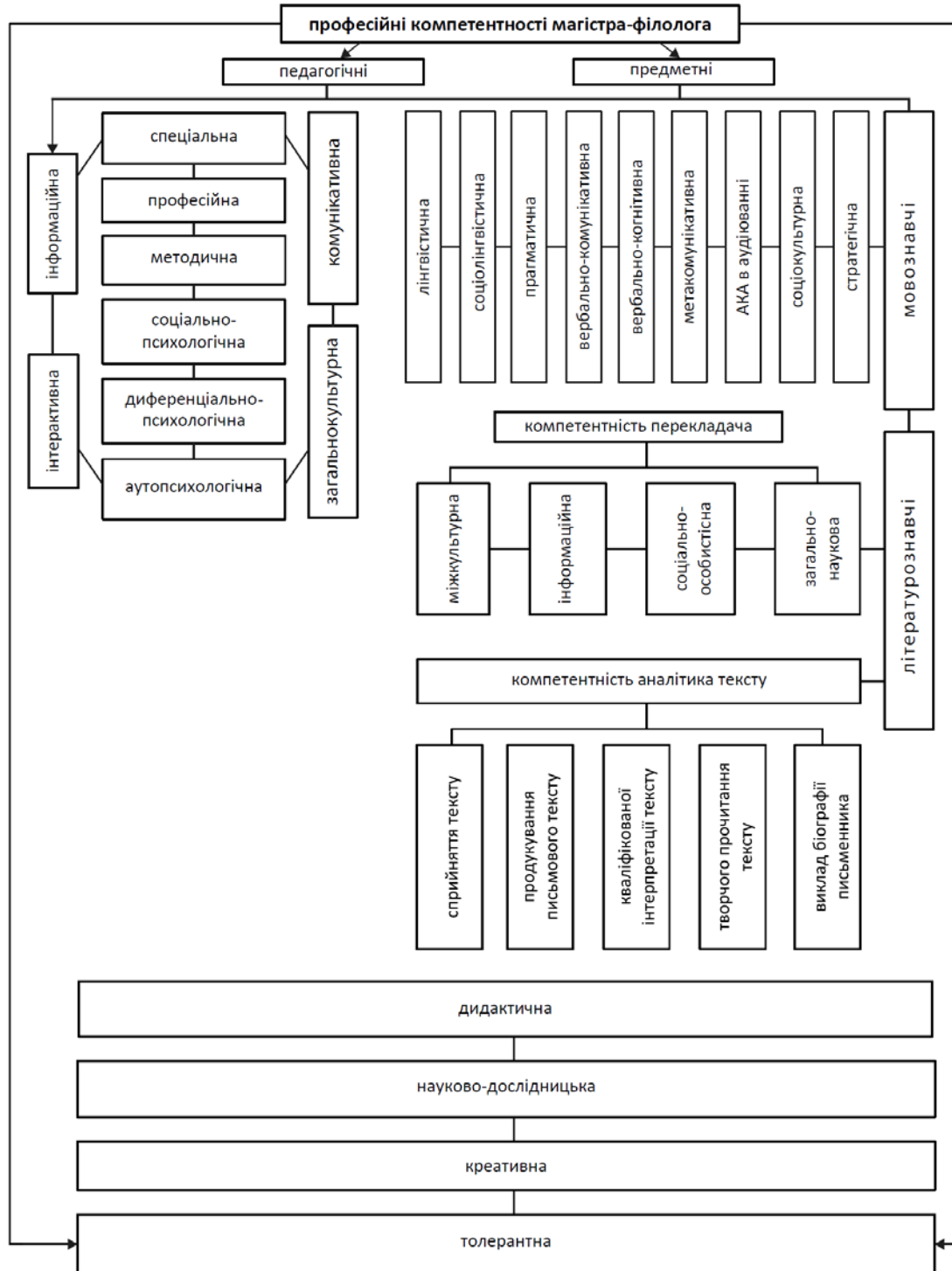

Рис. 2 Професійні компетентності магістра-філолога

У п'ятому розділі – «Перспективи використання ідей прогресивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи у вищій школі України» – проведено класифікацію освітніх тенденцій залежно від терміну їхньої дії на короткострокові та довгострокові, загальні та провідні. Виділено та обґрунтовано загальні тенденції, які притаманні країнам Вишеградської групи впродовж усіх етапів розвитку вищої освіти. Виявлено провідні тенденції професійної

підготовки магістрів-філологів, які є визначальними на певному етапі розвитку вищої освіти країн Вишеградської групи.

Встановлено тенденції, що виникли у процесі формування Вишеградської групи в освіті Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, а також виокремлено концептуальні тенденції професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей, які враховує кожна країна Вишеградської групи для збереження своєї національної освіти. Вишеградську групу на сучасному етапі вважаємо одним із найбільш успішних проєктів євроінтеграції, який сприяє стабільності і в Центрально-Східній Європі, і загалом на континенті.

Взаємодія історичного, політичного, економічного та соціокультурного чинників зумовила заснування Вишеградської групи. Спільність історичного, культурно-освітнього досвіду та географічної близькості, цілей зовнішньої політики, розвитку вищої освіти дають право розглядати Вишеградську групу як нероздільне ціле.

Проаналізовано етапи становлення взаємозв'язків України з країнами-учасниками Вишеградської групи, особливості цієї співпраці в соціально культурній сфері, а також внесок Міжнародного Вишеградського фонду в освітні програми України. Виокремлено головні напрями розвитку освітніх зв'язків країн Вишеградської групи та України: співпраця через участь у програмах малих грантів ЗВО, неурядових ГО України; участь у стипендіальних програмах для навчання студентів в університетах Чехії, Польщі, Угорщини та Словаччини. Програми-гранти МВФ для України розподілено на чотири групи: малі, стандартні, стратегічні гранти, гранти для університетських студій; стипендії, гранти для художників і програма «Вишеград 4 Східне партнерство».

Дослідження дало змогу виокремити пріоритетні завдання, з-поміж яких є: залучення української молоді до спільних проєктів і процесів через утворення філій та освітянських центрів із підготовки майбутніх фахівців з євроінтеграції; відкриття для партнерів агентств молодіжних та освітніх програм; використання різноманітних гуманітарно-освітніх проєктів, що сприятимуть формуванню центральноєвропейської ментальності, частиною якої повинна стати й Україна; поширення через ЗМІ інформації про результати співпраці між Україною та країнами Вишеградської групи у різних сферах з метою формування позитивного іміджу і України в Європі, і країн Вишеградської групи в українському суспільстві. Акцентовано увагу на програмі «Об'єднана міжнародна магістратура з міжнародних відносин: Європа у Вишеградській перспективі» для студентів, які навчатимуться на програмі у 2019/20 та 2020/21 н.р.

Обґрунтовано підготовку майбутніх магістрів філологічних спеціальностей за стипендіальними програмами в університетах країн Вишеградської групи як сучасну освітню тенденцію. Приділено увагу програмам підготовки іноземних студентів. Магістранти, які один-два семестри навчаються в іноземних закладах, наприклад, на польській філології, за згодою університету, після повернення у Польщу, повинні у наступному семестрі набрати кредити з пропущених курсів та скласти іспити. В університетах *Угорщини* розроблені вимоги до взаємозаліків кредитів, як головної вимоги Болонської системи, що є підставою для зараховування

кредитів за дисципліни, які були складені студентами-іноземцями. Можливість для студента завершити частину навчання в іншому університеті за кордоном або в Словаччині закріплена в законі про університет (Закон 131/2002 Zz.). Кредитна система сприяє подвійній мобільності студентів. Оскільки кожен університет в Словаччині, задіяний в ECTS, зобов'язаний надавати інформацію про можливості навчання за кордоном в інформаційному пакеті, у каталозі курсів, студенти отримують краще уявлення про програми мобільності. Магістранта запевняють, що після закінчення частини навчання в іншому навчальному закладі його університет визнає предмети/курси, які він вивчив, та зарахує отримані кредити (переказ кредиту).

Вивчено досвід інтернаціоналізації університетів країн Вишеградської групи. Для цього вивчено умови, які створені в університеті м. Печ (PTE) для розвитку програм академічної мобільності; порівняно зміст програми «Навчання за кордоном» та «Англійські дослідження» для магістрів англійської філології. Виявлено, що у Карловому університеті для чеських студентів, які навчаються в університетах інших країн з 2013 р., діє програма підготовки магістрів «Англійська мова в інтернатурі за кордоном», розроблена дисципліна «Англійська лінгвістика/дидактика». Зроблено аналіз змісту підготовки за цією програмою.

Проаналізовано програми мобільності Ягеллонського університету, Університету Масарика, Університету Матея Бела, стипендійні програми CEEPUS, DAAD, Еразмус Мундус, Еразмус+, Національну стипендійну та Австрійсько-Словацьку акційну програми (Словаччина); акцентовано увагу на досвіді університетів України в участі програм мобільності Еразмус Мундус, Еразмус+.

Здійснено компаративний аналіз концептуальних тенденцій професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей у вищій школі країн Вишеградської групи: готовність до реформування з метою визначення слабких і сильних сторін розвитку освіти країни; формування національної освіти, збереження національної мови, літератури, культури, етнічних традицій; впровадження загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та ІКТ у навчальний процес з урахуванням можливостей фінансування освіти; формування ЄВО – стандарту знань про Європу; компетентнісний підхід у підготовці магістрів філологічних спеціальностей; впровадження інтерактивних методик на заняттях у магістрів-філологів; розвиток міжнародного співробітництва університетів як процес інтернаціоналізації освіти та збільшення програм академічної мобільності та грантів на навчання для магістрів країн-членів Вишеградської групи; оновлення системи підготовки вчителя початкової та середньої школи.

Окреслено досвід підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи для впровадження у практику української вищої школи, зокрема: досвід вищої школи щодо виконання завдань Болонської реформи, які сприяють створенню спільного освітньо-наукового простору, розробленню єдиних освітніх критеріїв та стандартів підготовки магістрів; досягнення зарубіжної освіти для залучення іноземних

грантів сприятимуть розширенню участі вітчизняних науковців у програмах академічної мобільності; врахування досвіду для проведення досліджень, які могли б засвідчити позитивні результати та недоліки попереднього етапу реформування освіти щодо виконання завдань стратегічного плану розвитку університетів; вивчення та впровадження позитивного досвіду підготовки магістрів філологічних спеціальностей за програмами для іноземних студентів у провідних університетах Вишеградської групи; врахування досвіду, накопиченого у країнах спільноти, для збереження мови, культури національних традицій у представників народу, що проживає на території інших держав: підготовки документів, які створили б умови на законодавчому рівні відкривати українські школи, допомогли б у діяльності громадських організацій українських меншин в інших країнах.

Для удосконалення підготовки майбутніх магістрів української філології доцільно було б: внести зміни у програми підготовки вчителя української мови та української мови як іноземної в університетах України; розробити на філологічних факультетах в університетах України програми для підготовки магістрів за спеціальністю «Вчитель української мови і культури та мови і культури національних меншин»; прописати у нових програмах умови формування професійних компетентностей випускника, які давали б змогу працювати вчителем у школах національних меншин, а також організатором дозвілля у їхній спільноті.

ВИСНОВКИ

Вивчення джерельної бази та історіографії стали підставою для систематизації теоретичних ідей та узагальнення тенденцій професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи, а також окреслення перспектив реалізації педагогічно цінного досвіду підготовки магістрів-філологів у сучасній вищій школі України. Проведене дослідження дало підстави для таких **висновків**:

1. Аналіз методологічної, педагогічної, психологічної, історичної та методичної літератури виявив, що в університетах країн Вишеградської групи: *Празькому* (Карловий університет), *Краківському* (Ягеллонський університет), *Першому Угорському університеті м. Печ*, Університеті Сегед (ELTE), *Universitas Histropolitana* (*Universitas Pasoniensis*, Словаччина), *Universitas cassovietis* (Кошицький університет), Університеті Коменського (м. Братислава), *Казимира II* (Львівському) розроблено правила отримання магістерського ступеня магістрів філологічних спеціальностей. Проаналізовано й конкретизовано етапи впровадження наукових підходів у процес підготовки майбутніх магістрів, наголошено на важливості ще одного етапу – періоду Болонської реформи з 1999 р. і до нашого часу, за який європейські університети розробили стратегічні цілі та завдання для їхнього виконання, підтвердили намір створити загальноєвропейський освітній простір до 2010 р.

2. Дослідження історико-теоретичних детермінант зародження проблеми дозволило визначити сутність та обґрунтувати доцільність реалізації таких

наукових підходів до професійної підготовки філологів, як: *системний* підхід, що сприяв виявленню, вивченню та узагальненню позитивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи; впровадження філософії людиноцентризму як стратегії національної освіти; *особистісно зорієнтований*, що надав змогу формуванню самопізнання та самореалізації особистості магістра-філолога у процесі створення освітнього суб'єктно-суб'єктного середовища. Запровадили й *компетентнісний* підхід, який призводить до системних змін у процесі професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей, встановлює взаємозв'язки компетентностей та компетенцій у контексті модернізації змісту, форм, методів, технологій навчання, виокремленню й обґрунтуванню найсуттєвіших професійних компетентностей і компетенцій філологів. *Порівняльний* підхід сприяв аналізу тенденцій професійної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи і в Україні, базових понять дослідження у науковому просторі країн-учасниць та вітчизняному; визначенню та подальшому використанню ідей прогресивного досвіду професійної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи у вищу освіту України. *Діяльнісний* підхід дав змогу проаналізувати форми, методи, технології професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів у контексті майбутньої діяльності, спрямованої на результат та вироблення ціннісних орієнтацій; визначення перспектив розвитку міжнаціональних зв'язків та використання ідей прогресивного досвіду професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів країн Вишеградської групи у вітчизняній вищій освіті.

3. Із метою підвищення якості підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей було вивчено закордонний досвід професійної підготовки майбутніх магістрів на прикладі таких країн, як Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина. У 2013–2019 рр. проведено емпіричне дослідження, в якому взяло участь 285 магістрів I–II років навчання Вроцлавського, Ягеллонського, Західночеського, Пештського університетів країн Вишеградської групи, а також Львівського і Кам'янець-Подільського українських університетів (175 респондентів). Шляхами вивчення досвіду роботи Вишеградської групи є дослідження законодавчої та методичної бази, які уміщують документи з результатів виконання стратегічних довгострокових планів розвитку, акредитації, рекомендацій щодо формування стандартів та освітніх програм підготовки магістрів філологічних спеціальностей. Результати досліджень, праці педагогів, матеріали дискусій у педагогічній літературі та на міжнародних конференціях, сприяли узагальненню позитивного досвіду провідних університетів країн Вишеградської групи.

Встановлено, що у процесі підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей важливою є дидактична підготовка, суть якої полягає у формуванні у майбутніх вчителів/викладачів умінь доцільного вибору та системного впровадження на заняттях методів, прийомів, засобів, визначати форми організації заняття або форми міжособистісної взаємодії та конструювати відповідно до цілей навчального заняття у систему. Дидактична підготовка

передбачає поглибити знання магістрів про «дидактичну систему» та її взаємопов'язані елементи.

Дидактичну підготовку визначаємо як сформованість умінь доцільного вибору та системного впровадження на заняттях методів, прийомів, засобів, визначення форми організації заняття або форми міжособистісної взаємодії та структурування відповідно до цілей навчального заняття.

4. Здійснений аналіз психолого-педагогічних особливостей підготовки майбутніх магістрів-філологів дозволив виокремити дві стадії їхнього професійного зростання (за Р. Хейвігхерстом): набуття конкретної професійної ідентичності (до 25 років) та становлення професіонала (від 25 до 40 років). Цей процес також пов'язаний з переоцінкою життєвих цінностей, цілей та подоланням кризи ідентичності (за Е. Еріксоном). Проведений порівняльний аналіз важливих освітніх тенденцій дає можливість стверджувати, що процес професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи розвивається під впливом вимог, які сформульовані у положеннях, документах Європейського Союзу та Болонської реформи.

Визначено, що у процесі підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей важливим є принципи дидактичної підготовки, які відповідають принципам дидактики. Проаналізовано і визначено структуру системи дидактичної підготовки (теоретична, практична та дослідницька діяльність) з компонентами. *Цільовий компонент* сприяє спрямованості на педагогічну професію вчителя/викладача мови і літератури, сформованості їхніх компетенцій у процесі навчання за програмою магістра. *Змістовий компонент* характеризує розроблення системи навчальних предметів для формування професійних компетенцій з педагогічної діяльності та саморозвитку філолога вчителя мови та літератури. *Операційний компонент* дає змогу розробляти та впроваджувати у діяльність магістрів шляхи, методи, способи, прийоми здійснення педагогічної, науково-дослідницької діяльності, а також сприяє самовдосконаленню майбутнього вчителя/викладача мови і літератури/культури. *Інтегративний компонент* у дидактичній підготовці магістрів філологічних спеціальностей формує вміння проектувати програму самовдосконалення вчителя мови і літератури/культури, проектування як своєї особистості, так і майбутніх учнів/студентів. *Концептуальний компонент* забезпечує можливість створювати власну професійну педагогічну концепцію. Дидактична підготовка майбутніх магістрів філологічних спеціальностей формує здатність обирати свій шлях у викладанні дисципліни за фахом, свій дидактичний інструментарій. Тобто, система дидактичної підготовки включає взаємопов'язані цілі, зміст, форми, методи, засоби навчання, а також зв'язки між ними, вимоги до оцінювання результатів.

5. Виокремлено загальні та пріоритетні тенденції професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи. Виявлено тенденції, які у процесі підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей є автентичними для кожної країни Вишеградської групи, зокрема, *концептуальні*. Оскільки країни Вишеградської групи вже впродовж довгого

періоду намагаються зберегти національну вищу освіту та далі розвивати власні етнічні культурні традиції, ці тенденції є довгостроковими. Маємо змогу стверджувати, що у процесі реформування вищої освіти були задіяні національні соціально-економічні чинники, які впливали і на темп, і на результат реформи, що позначилося на підготовці майбутніх магістрів філологічних спеціальностей загалом. З-поміж них виділили такі: готовність до реформування з метою визначення сильних сторін та ризиків розвитку освіти країни; формування національної вищої освіти, збереження національної мови, літератури, культури, етнічних традицій. Для виконання цієї мети в університетах розроблені та впроваджені програми підготовки магістрів філологічних спеціальностей, які могли б викладати у школах та університетах національну мову – літературу – культуру, а також мову – літературу – культуру країн Вишеградської групи, працювати з національними меншинами, що населяють Польщу, Угорщину, Чехію, Словаччину. До цієї групи відносимо також впровадження загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, що суттєво змінило програми викладання європейських мов, посилило вимоги до викладачів та студентів-філологів, вплинуло на збільшення кількості магістерських програм підготовки філологів та мовних програм для іноземних студентів. У навчальний процес магістрів філологічних спеціальностей в університетах було введено інтерактивні методики для формування професійних компетенцій, створення особистісно зорієнтованого навчання, розвитку креативності студентів; впровадження ІКТ, цифрових (digitall) технологій; обрання мережі (платформи, сервіси, програми) відповідно до освітньої субвенції країни. Формування ЄВО як стандарту знань про Європу проявляється у програмах магістерської підготовки, які пов'язані з дослідженнями проблем економіки, політики, права, соціології, культури європейських країн. В освітніх програмах підготовки формування професійних компетенцій у магістрів-філологів подано у певних дескрипторах, відповідно до результатів навчання.

6. Виокремлені загальні та пріоритетні тенденції професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи, порівнювали з тенденціями підготовки в українській вищій школі. Це дало змогу стверджувати, що процес професійної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи розвивається під впливом вимог, які сформульовані у положеннях, документах Європейського Союзу та Болонської реформи. З-поміж них у вищій освіті країн Вишеградської групи виділено довгострокові тенденції: активізація процесів інтеграції вищої школи до єдиного освітнього простору; впровадження ступеневої освіти, системи кредитів ECTS, розроблення спільних підходів до оформлення додатків дипломів випускників з метою покращення мобільності студентів (до 2015 р.); децентралізований підхід у впровадженні інновацій, зумовлений браком центрального керування або призначений для пілотування в окремих закладах; підготовка магістрів філологічних спеціальностей в умовах унітарної та бінарної систем; дворівнева підготовка майбутнього магістра-науковця і магістра з певної галузі; визначення Стандартів оцінювання якості змісту та результатів освітньої

діяльності закладів вищої освіти; зближення систем підготовки філологів у країнах європейської співдружності за умови збереження й розвитку їхньої національної ідентичності; формування ЄВО як стандарту знань про Європу.

Іншою групою тенденцій є *провідні тенденції*: розроблення та впровадження в освіту нових стандартів підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей; впровадження загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання; розподіл дисциплін у змісті навчання магістрів на основні, відповідно до кваліфікації, та дисципліни за вибором, виділення професійного модуля; розширення сфери діяльності випускників згідно з освітньою кваліфікацією магістрів філологічних спеціальностей; формування навчання, зорієнтованого на студента, стимулювання активного навчання та збільшення використання ІКТ в університетах.

Аналіз програм підготовки майбутніх магістрів філологічних факультетів, факультетів іноземних мов, української філології та журналістики, філології та журналістики/масових комунікацій Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського університету імені Бориса Грінченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Маріупольського державного університету, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2015/16, 2017/18, 2018/19 н.р. дає змогу стверджувати про істотний збіг у всіх спеціалізаціях навчальних нормативних дисциплін та частково професійних й дисциплін за вибором.

Для вітчизняної вищої школи було б доцільно проводити дослідження з метою виявлення позитивних результатів та недоліків освітньої реформи та акцентувати на них у довгострокових планах розвитку університетів, впроваджувати у систему підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей інноваційні та використовувати досвід підготовки філолога за цифровими технологіями в університетах країн Вишеградської групи.

Важливим для нашої освіти є і введення ЄВО – стандарту знань про Європу. Вважаємо за доцільне вивчити досвід навчання за програмами підготовки філологів на ступенях бакалавра/магістра в університетах країн Вишеградської групи з включенням навчальних предметів, які формують у студентів компетенції європейців (знання системи соціополітики, економіки, історії, ознайомлюють з культурними традиціями народів Європи та національних меншин, які її населяють). З-поміж них заслуговують на увагу такі програми підготовки: «Центральноєвропейські дослідження», «Східноєвропейські дослідження», «Слов'янські дослідження», «Східнослов'янські дослідження», «Скандинавські дослідження», «Угро-фінські дослідження», «Класична філологія/культура з

середземноморськими дослідженнями», «Слов'янознавство зі спеціалізаціями болгарська, чеська, хорватська, словацька і словенська мови», «Слов'янознавчі дослідження» (для студентів зі ступенем бакалавра з філологічної галузі).

Для активізації процесу інтернаціоналізації вищої школи України бажано збільшити участь магістрів філологічних спеціальностей у програмах академічної мобільності, які популярні у країнах Вишеградської групи: стипендіальних програмах CEEPUS, DAAD, національній словацькій та Австрійсько-Словацькій акційній програмах. Для підтримки мобільних студентів розробити програми «Навчання за кордоном», які відповідали би змісту загальної підготовки філологів.

Для підготовки українського філолога, вчителя української мови та літератури важливо врахувати досвід збереження національних традицій у представників нашого народу, які проживають на території інших держав. Для цього необхідно: розробити програми бакалаврської/магістерської підготовки вчителя української мови і культури та мови і культури національних меншин; звернути увагу на формування професійних компетентностей, які давали б змогу випускнику працювати вчителем у школах національних меншин, а також брати участь в організуванні дозвілля національних спільнот; філологічним факультетам університетів спільно з Міністерством освіти на законодавчому рівні підготувати документи для відкриття українських шкіл, діяльності українських меншин в інших країнах.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. До подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне внести: вивчення підготовки вчителя мови у системі освіти впродовж життя; впровадження цифрових технологій в освітні програми магістрів-філологів; вивчення розроблених CEEPUS спільних навчальних програм, за якими студенти отримують подвійні або спільні магістерські/докторські дипломи, з включенням спільного керівництва магістерськими/докторськими дисертаціями; досвід управління якістю професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. П'ятакова Г. П. Тенденції дидактичної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи: [моногр.]. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 496 с.
2. Pyatakova H., Ratushnyak N. The Preparation Peculiarities of the Masters of English Philology in the European Universities in the Context of Changing Language Policy. *Sustainable Education as a Way of Bringing People Together – Multiple Stories from Europe*: [monograph]. Łódź–Warszawa, 2018. pp. 397–412.
3. П'ятакова Г. Підготовка магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи: виклики, тенденції, досвід: навч.-метод. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 246 с.
4. П'ятакова Г. Особливості групової форми роботи на практичних заняттях у

вищій школі. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Педагогічна. Львів: вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. Вип. 16, ч. 2. С. 39–43.

5. П'ятакова Г. Тренінг як засіб адаптації студентів до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журн.* Львів: Видавничий центр Львівської політехніки, 2002. № 6. С. 282–285.

6. П'ятакова Г. Тренінг як педагогічна технологія на заняттях з курсу «Педагогіка». *Вісник Львівського університету*. Сер.: Педагогічна. Львів: вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. Вип. 17. С. 99–105.

7. П'ятакова Г. Групова форма роботи як засіб формування особистісно зорієнтованих взаємин викладачів і студентів. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Педагогічна. Львів: вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. Вип. 19, ч. 2. С. 271–275.

8. П'ятакова Г. Формування громадянської позиції у магістрантів класичного університету на заняттях з педагогіки. *Edukacja obywatelska w społeczeństwach wielokulturowych*. Kraków, 2007. Część II. S. 305–310.

9. П'ятакова Г. Формування компетенції аналітика тексту у викладача літератури як педагогічна проблема. *Вісник Львівського університету*. Сер.: педагогічна. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. Вип. 24. С. 93–99.

10. П'ятакова Г. П. Формування комунікативних компетенцій у магістра-філолога засобами інтерактивної технології навчання. *Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часоп.* Київ: Гнозис, 2008. Дод. 3 до Т. V (12): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 513–517.

11. П'ятакова Г. Особливості впровадження інтерактивної технології у процес педагогічної підготовки магістрів-філологів у Львівському національному університеті імені Івана Франка. *Вища освіта України*. Київ: Гнозис, 2009. Дод. 4 до т. IV (16): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 419–422.

12. П'ятакова Г. Розвиток креативності у магістрів-філологів засобами дидактичної гри. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Сер.: Соціологія. Психологія. Педагогіка. Київ, 2009. № 1. С. 202–208.

13. П'ятакова Г. Формування професійної компетенції магістра-філолога в умовах освітніх змін. *Вісник Львівського університету*. Сер.: педагогічна. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. Вип. 25, ч. 3. С. 151–160.

14. П'ятакова Г. Основні проблеми дидактичної підготовки магістрів філології у класичних університетах. *Вища освіта України*. Київ: Гнозис, 2010. Дод. 4 т. IV (22): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 314–321.

15. П'ятакова Г. Особливості викладання курсу «Педагогіка вищої школи» у процесі педагогічної підготовки магістрів-філологів. *Вища освіта України*. Київ: Гнозис, 2011. Дод. 4 т. IV (29): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 368–374.

16. П'ятакова Г. Особливості підготовки магістрів за спеціальністю «Українська філологія» у Львівському та Вроцлавському університетах. *Вісник*

Львівського університету. Сер.: педагогічна. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. Вип. 27. С. 155–162.

17. П'ятакова Г. Формування компетенцій у магістрів філології в процесі вивчення літературознавчих дисциплін: порівняльний аспект. *Вища освіта України*. Київ: Гнозис, 2012. Дод. 1 до вип. 27, т. II (35): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 244–255.

18. П'ятакова Г. Особливості підготовки магістрів філології в університетах України, Польщі та Росії. *Pedagogika: prace naukowe*. Częstochowa, 2013. Т. XXII. S. 279–290.

19. П'ятакова Г. П., П'ятакова Н. П. Формування професійних компетенцій у магістрів філології в процесі вивчення курсу «Основна мова (лінгвопрагматичний аспект)». *Гуманітарний вісник ДНВЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2013. Дод. 1 до вип. 29, т. II. С. 412–417.

20. П'ятакова Г. Педагогічна підготовка магістрів-філологів у Львівському університеті в контексті трансгресійних змін. *Rocznik Polsko-Ukraiński*. Częstochowa–Lwów, 2014. Т. XVI. S. 133–143.

21. П'ятакова Г. Інноваційні технології та їхнє значення для підготовки магістрів філології в університетах України і Польщі. *Pedagogika: prace naukowe*. Częstochowa, 2015. Т. XXIV. S. 185–194.

22. П'ятакова Г. Проблема дидактичної підготовки магістрів філології в університетах України та Польщі (за результатами педагогічного експерименту). *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис, 2015. Дод. 1 до вип. 36, т. I (61): темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 270–280.

23. П'ятакова Г., П'ятакова Н. Особливості дидактичної підготовки магістрів філології у Львівському та Вроцлавському Університетах (за результатами педагогічного експерименту). *Rocznik Polsko-Ukraiński*. Częstochowa–Lwów, 2015. Т. XVII. S. 263–278.

24. П'ятакова Г. Особливості підготовки магістрів філології в університетах Європи. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Педагогічна. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 32. С. 306–315.

25. П'ятакова Г. Тенденції розвитку освітніх зв'язків країн Вишеградської групи та України. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Педагогічна. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Вип. 33. С. 194–204.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

26. П'ятакова Г. Підготовка викладача літератури у класичному університеті як педагогічна проблема. *Матеріали звітних наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. Вип. 6. С. 33–38.

27. П'ятакова Г. П. Підготовка магістрів-філологів засобами інтерактивної технології навчання. *Управління якістю підготовки фахівців: матеріали*

XIV міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 22–24 квіт. 2009 р.). Одеса, 2009. Ч. 1. С. 156–158.

28. П'ятакова Г. Історико-педагогічні аспекти підготовки магістрів-філологів у системі університетської освіти України, Росії і Польщі (порівняльний аналіз). *Розвиток української та польської освіти та педагогічної думки XIX–XXI ст.*: зб. наукових праць. Львів: вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Т. 2. С. 349–361.

29. П'ятакова Г. Формування толерантності у магістрів в умовах університетської освіти. *Myśl i praktyka educacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych*. Rzeszów. 2012. Т. 2. *Możliwości i zagrożenia dla rozwoju człowieka w perspektywie europejskiej*. S. 106–113.

30. П'ятакова Г. Розвиток креативних здібностей студентів-філологів у процесі педагогічної підготовки. *Szkoła twórcza w odtwórczym świecie*. Kraków: Wyd-wo Wydziału Pedagogicznego Un-tu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2013. Т. II. S. 169–183.

31. П'ятакова Г. Формування компетенцій у магістрів філології у процесі вивчення дисциплін мовознавчого циклу: порівняльний аспект. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи*: зб. наук. праць. [у 3-х т.]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Т. 2. С. 415–425.

32. П'ятакова Г. Трагування «педагогічної системи» в контексті розвитку педагогічної науки. *Матеріали звітних наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. Вип. 14. С. 31–36.

33. П'ятакова Г. Особливості дидактичної підготовки магістрів філології у Ягеллонському університеті. *Матеріали звітних наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Вип. 1. С. 123–126.

34. Piatakova H., Yashyn N. The Problem of Educating the Succeeding Generations in the Spirit of Tolerance. *Educationalists versus Politicians – Who Should Integrate Europe for Wellbeing of all Inhabitants*. Łódź – Warszawa 2017. S. 103–119.

35. П'ятакова Г. Тенденції педагогічної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи. *Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий та вітчизняний вимір*: зб. тез міжнар. конф. (Львів, 24–25 жовт. 2019 р.). Львів, 2019. С. 161–162.

36. П'ятакова Г. Концептуальні тенденції професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи: зб. матеріалів конференції. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society: Proceedings of the XXII International Scientific and Practical Conference* (Warsaw, 20 February, 2020). Warsaw, 2020. S. 19–26.

37. П'ятакова Г. Освітні тенденції у країнах Вишеградської групи та їхня класифікація. *Матеріали звітних наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 5. С. 178–181.

38. П'ятакова Г. Стан професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах України в світлі євроінтеграції. *V Всеукраїнський*

педагогічний конгрес: зб. наук. праць. Львів: Сполом, 2020. С. 146–156.

39. П'ятакова Г. Технологія інтерактивного навчання та особливості підготовки магістрів у вищій школі України. *Динаміка освітніх процесів та підготовка майбутніх фахівців у системі вищої освіти: відповідь на сучасні суспільні запити*: [кол. моногр.]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 192–211.

Праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації

40. П'ятакова Г. Технологія інтерактивного навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 120 с.

АНОТАЦІЇ

П'ятакова Г. П. Тенденції професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2021.

У дисертаційному дослідженні вперше проаналізовані тенденції дидактичної професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах країн Вишеградської групи з періоду становлення спільноти по сьогоднішній час. Здійснено історіографічний аналіз проблеми та обґрунтовано теоретико-практичні аспекти розвитку професійної підготовки магістрів-філологів у перших університетах Вишеградської групи та сучасних, а також провідних університетах України. Висвітлено сутність та обґрунтовано доцільність реалізації у процесі професійної підготовки магістрів-філологів компетентнісного та системного наукових підходів, а також філософії людиноцентризму як основи формування суб'єктно-суб'єктного навчального середовища. Вивчено й узагальнено закордонний досвід підготовки магістрів-філологів на прикладі таких країн, як Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина. Структуровано дидактичну підготовку філолога, виділено її складові: теоретична, практична та дослідницька діяльність з цільовим, змістовим, операційним, інтегративним, концептуальним елементами. Виділено та схарактеризовано п'ять моделей змісту підготовки магістрів в університетах країн Вишеградської групи. Здійснено порівняльний аналіз важливих освітніх тенденцій, виявлено і проаналізовано довгострокові загальні, провідні та концептуальні тенденції професійної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи. Окреслено перспективи впровадження прогресивного досвіду підготовки магістрів філологічних спеціальностей у систему вищої філологічної освіти України.

Ключові слова: тенденція, освітні тенденції, професійна підготовка, дидактична підготовка, магістри філологічних спеціальностей, Вишеградська група, підготовка вчителя, стандарт, компетентність, компетенція, компетентнісний підхід.

Пятакова Г. П. Тенденции профессиональной подготовки магистров филологических специальностей в университетах стран Вышеградской группы. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2021.

В диссертационном исследовании впервые проанализированы тенденции профессиональной подготовки магистров филологических специальностей в университетах стран Вышеградской группы начиная от становления сообщества до настоящего времени. Проведён историографический анализ проблемы и обоснованы теоретико-практические аспекты развития профессиональной подготовки магистров-филологов в первых университетах стран Вышеградской группы современных, а также ведущих университетах Украины. Освещена суть и обоснована целесообразность реализации в процессе подготовки магистров-филологов компетентностного и системного научных подходов, а также философии человекоцентризма как основы формирования субъектно-субъектной учебной среды. Изучен и обобщен зарубежный опыт подготовки магистров-филологов на примере таких стран, как Польша, Венгрия, Чехия, Словакия. Структурирована дидактическая подготовка филолога, выделены её составляющие: теоретическая, практическая, исследовательская деятельность с целевым, содержательным, операционным, интегративным, концептуальным элементами. Выделены и охарактеризованы пять моделей содержания подготовки магистров в университетах стран Вышеградской группы. Выполнен сравнительный анализ важных образовательных тенденций, выявлены и проанализированы долгосрочные общие, ведущие и концептуальные тенденции профессиональной подготовки магистров филологических специальностей в университетах стран Вышеградской группы. Очерчены перспективы внедрения прогрессивного опыта подготовки магистров-филологов в систему высшего филологического образования Украины.

Ключевые слова: тенденция, образовательные тенденции, профессиональная подготовка, дидактическая подготовка, магистры филологических специальностей, Вышеградская группа, подготовка учителя, стандарт, компетентность, компетенция, компетентностный подход.

Piatakova H. P. Trends in the Professional Training of the Philology Masters at the Universities of the Visegrad Group Countries. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2021.

The dissertation research for the first time analyzes the trends in the professional training of Philology Masters at the universities of the Visegrad Group countries from the

period of community formation to the present day. The author carries out the historiographical analysis of the problem and substantiates the theoretical and practical aspects of developing the professional training of the Philology Masters at the first, modern, and leading universities of Ukraine, as well. She highlights the essence and justifies the advisability of realizing the following scientific approaches in the Philology Masters' training as the systematic, competence, active and comparative ones, each of which contributes to the processing of other aspects and provides the integrity of exploring of the study objective and as well the philosophy of anthropocentrism as a basis of forming the subject-subject educational environment.

The author determines that the first medieval universities, which include the higher educational institutions of the Visegrad four group: Prague (Charles University), Krakow (Jagiellonian University), the first Hungarian University of Pecs, the University of Szeged (ELTE), Universitas Hystropolitano (Universitas Pasoniensis, Slovakia), Universitas cassovietis (University of Kosice), Comenius University (Bratislava), University of Casimir II (Lviv) have developed the rules of acquiring the Master's degree.

It is revealed in such qualities as the flexibility of professional thinking, mobility and adaptability to innovative situations in professional activities and continuous professional development. The researcher characterizes the European classification of skills, competencies, qualifications and jobs in the context of philological professions' classification in the countries of the Visegrad group.

The methodology of examining the foreign experience of the Philology Masters' training on the examples of the following countries as Poland, Hungary, Czech Republic and Slovakia is developed. The didactic training of the Philology Masters is structured, which includes the theoretical, practical and research activities with the target, semantic, operational, integrative, conceptual components.

The main tendencies of the higher education development during 2000–2015 are allocated: developing and introducing new standards of training the Philology Masters; implementing the Common European Framework of Reference for Language; dividing the educational subjects into basic and elective ones, selecting the professional module; expanding the scope of graduates' activity according to the educational qualification of the Philology Master; developing the student centered approach to education; stimulating active learning and improving the use of ICT in universities that contributes to the training of a competitive graduate in the labour market; expanding up to 20% of the academic mobility programs and study grants for Masters of the Visegrad Group countries (to be completed till 2020).

The paper identifies and analyzes the long-term conceptual tendencies of training the Philology Masters in link with the formation of national higher education and the development of ethnic cultural traditions. Among them there are the following: readiness to reforming in order to identify weak and strong points in the development of education in the country; the formation of national higher education, the preservation of national language, literature, culture, and ethnic traditions. The author analyzes the master's programs of primary / secondary school teacher training, which graduates teach the national language / literature / culture, as well as the language / literature / culture of the

Visegrad four countries and work with national minorities of Poland, Hungary, Czech Republic, Slovakia.

The changes take place in the educational process of training the Philology Masters with the formation of the student-centered environment and the introduction of the competency-based approach. They are: applying the interactive methods and ICT, digital technologies in the classroom; disseminating the European education as a standard of the knowledge about Europe for developing the competencies of an European by introducing in the Philology Masters' training the economics, politics, law, sociology, culture of European countries and by conducting the research related to the European region.

The research identifies and describes five models of the content of the Philology Masters training at the universities of Visegrad group countries. It carries out the comparative analysis of the important educational trends, reveals and analyses the long-term general, main and conceptual tendencies of the Philology Masters' training. The prospects of applying the progressive experience of the Philology Masters training in the system of the higher philology education in Ukraine are outlined.

Key words: trend, educational trends, professional training, didactical training, the Philology Masters, Visegrad group, teacher education, standard, competence, competency-based approach.

Підписано до друку 24.02.2021 р. Формат 60х84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 2602-1.

Видавець ФОП Мельник А.А.
м. Хмельницький вул. Чорновола 37, тел (0382) 74-32-22
Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та
радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №1942 від 15.09.2008